

RAPORTURILE

ARMATĂ – SOCIETATE CIVILĂ

(studiu introductiv)

CUPRINS

I.	Precizări conceptuale.....	1
II.	Societatea civilă și controlul asupra Armatei	
	II.1 Fizionomia societății civile.....	5
	II.2 Societatea civilă și Armata.....	10
III.	Armata – instituție socială	
	III.1 Operaționalizarea Armatei României.....	15
	III.2 Analiza sociologică a instituției militare.....	16
IV.	Conducerea și controlul Armatei în sistemul statului de drept.....	20
V.	Considerații finale	
	V.1 Încrederea în instituția militară.....	28
	V.2 Propunere pentru un parteneriat pentru securitate (și apărare) națională între Armată și societatea civilă.....	30
	Anexa I – Cele patru dimensiuni ale societății civile românești.....	35
	Anexa II – Atelier de lucru cu tema: <i>Relația dintre societate civilă și Armată în România</i>	38
	Anexa III – Relațiile Armată – stat – societate civilă în țările est-europene.....	42

Studiul de față își propune să definească raporturile ce se stabilesc între componentele societății și instituția militară, cu un accent deosebit pe relația societate civilă – Armată - stat. Colectivul de analiză are în vedere atât contextul social, politic, economic și cultural de ansamblu, cât și caracteristicile particulare ale entităților respective. Sperăm că, în urma unei astfel de analize, vor putea fi elaborate proiecte care să ducă la optimizarea rolului organismului militar în viața socială.

I. PRECIZĂRI CONCEPTUALE

Colectivul de autori al acestui studiu abordează chestiunile conceptuale într-o manieră științifică, legitimată de lucrări de specialitate consacrate. În acest sens, explicitarea termenilor folosiți este o condiție de bază pentru eliminarea eventualelor nelămuriri ce pot apărea pe parcursul lecturii.

Considerăm astfel **societatea** drept un mod organizat de existență în sfera fenomenelor vieții, ce presupune existența comunitară a unor indivizi articulați în ansambluri mai mult sau mai puțin persistente. Viața din cadrul societății umane prezintă caracteristica de sistem la toate nivelele organizării sale: individ, familie, diverse tipuri de grupuri, instituții, localități, societate globală, umanitate. Între aceste nivele de organizare, denumite subsisteme, pot fi stabilite relații de sub- și supraordonare, de influență reciprocă, de competiție sau de cooperare.

Având în vedere toate acestea, explicarea optimă a fenomenelor sociale și, implicit, a relației societate civilă – Armată - stat, poate fi realizată cu ajutorul **modelului sistemic**, mai precis, al **analizei funcționale de sistem**. Postulatul fundamental al acestei scheme se referă la **societate ca la un sistem compus din activități și produse ale acestora care au anumite finalități, ce îndeplinesc un anumit rol, o funcție**. În consecință, a explica un fenomen social înseamnă a-i evidenția rolul pe care îl are în funcționarea unui sistem oarecare și care îi justifică existența.

Structura schemei de analiză de mai sus are la bază câteva concepte fundamentale:

1. **Sistemul**, prezentat mai sus.
2. **Cerința funcțională**, necesară bunei funcționări a sistemului, adică menținerii și dezvoltării sale. Pentru a exista, sistemul social are nevoie de un anumit grad de integrare a părților, de control asupra comportamentelor membrilor săi, astfel încât să se asigure un anumit grad de conformare cu normele sale, de bunuri pentru consumul individual și colectiv ș.a.m.d. Cerința funcțională are un sens strict obiectiv, ea este o condiție obiectiv necesară funcționării sistemului, definibilă independent de conștiința persoanelor angrenate în activitatea respectivului sistem.

3. **Elementul funcțional și funcțiile sale**. Elementul funcțional reprezintă orice fenomen social ce are semnificații, consecințe pentru cerințele funcționale ale unui sistem. Acest tip de element poate fi un subsistem al societății globale, prezentând un mare grad de complexitate și autonomie relativă (apărarea națională, economia, statul, religia, învățământul, știința ș.a.m.d.) sau o parte a unui subsistem (un rol social, ca acela de militar sau o practică colectivă, precum depunerea jurământului). **Funcția este definită drept consecința unui fenomen oarecare în funcționarea unui sistem**. Spre deosebire de cerința funcțională, ce are în vedere perspectiva sistemului (ce așteaptă sistemul de la componentele sale), funcția este asociată cu perspectiva elementului (ce consecințe are acesta asupra stării și funcționării sistemului). Tipologia funcțiilor, a consecințelor funcționale, este deosebit de variată și este realizată în conformitate cu câteva criterii:

a. finalitate:

- funcții pozitive (eufuncții) – elementul contribuie la satisfacerea respectivei cerințe funcționale, are consecințe pozitive pentru sistemul considerat;
- funcții negative (disfuncții) – consecințele pentru sistem sunt negative;
- funcții neutre (nule) – respectivul element nu afectează cerința funcțională.
- rațiunea existenței elementului:
- funcții finale – reprezintă rațiunea constituirii și/sau menținerii respectivului element și motivează efortul sistemului de a constitui și menține un element comun;
- funcții laterale (secundare) – consecințele unui element pentru sistemul din care face parte sau pentru alte sisteme învecinate care nu reprezintă rațiunea menținerii sale. Un exemplu este facilitarea integrării sociale a tineretului prin intermediul stagiului militar, însă acest element are și o funcție finală – pregătirea indivizilor pentru apărarea țării.

b. orientarea finalistă a sistemului:

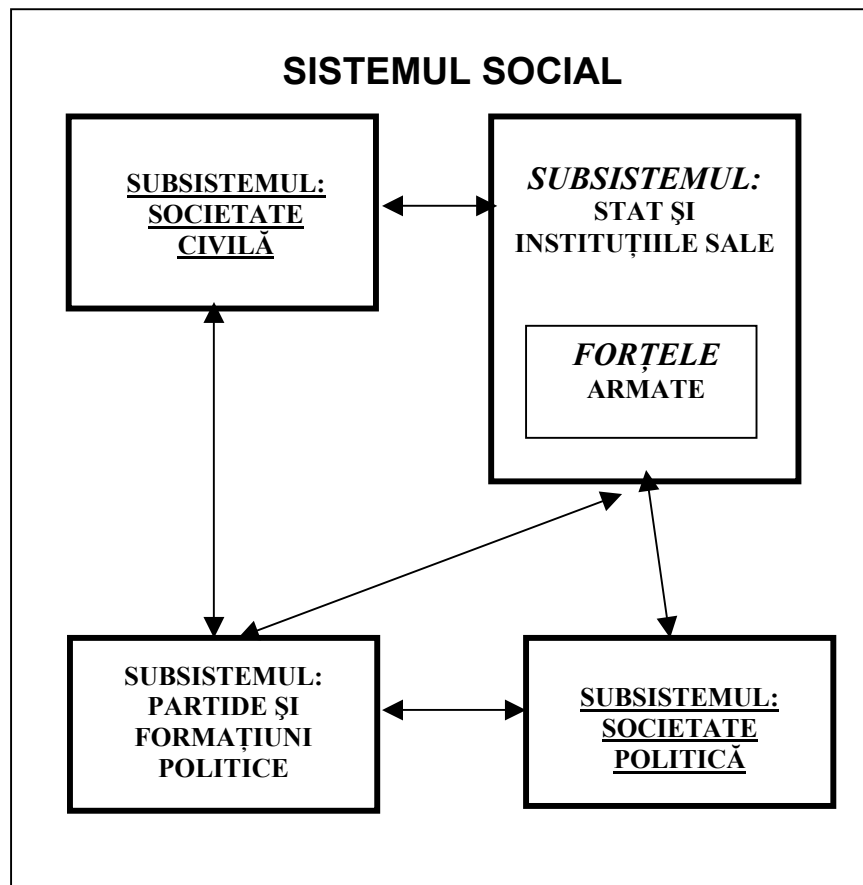
- funcțiile intenționate, finale sau laterale, sunt cele cultivate de element sau de sistem în mod conștient. De exemplu, funcția integrativă a Armatei, deși este secundară, este totuși una intenționată;

- funcțiile neintenționate reprezintă consecințele funcționale de care sistemul nu este conștient sau pe care, deși conștient, nu le dorește și nu le poate evita.

4. *Contextul structural: spațiul funcțional* reprezentat de totalitatea cerințelor funcționale ce se exercită asupra unui element.

5. *Posibilul acțional* al unui sistem social constă din: posibilitățile uman-individuale de acțiune (capacitățile fizice și mentale ale indivizilor umani); posibilitățile uman-colective de acțiune (capacitatea de acțiune concertată, coordonată, coordonată, de mobilizare pentru acțiune a unui număr mare de persoane); instrumentele materiale și social-instituționale de a acționa (tehnologii, instituții sociale, norme, tradiții); cunoștințele necesare realizării respectivei activități, în condițiile existente, cât și capacitatea de a crea noi instrumente tehnice și instituționale de acțiune.

Prin raportarea la acest model explicativ și la tipologizarea sistemelor și a subsistemelor în funcție de gradul lor de implicare politică, colectivul științific optează pentru următoarea schemă de analiză a sistemului social:

Statul este definit ca forma de organizare politică a unei comunități umane, care, prin organismele sale specializate și prin forța legitim instituită, asigură difuzarea puterii la diferite paliere ale societății, în scopul coordonării serviciilor publice, al asigurării ordinii și al dezvoltării comunității. Statul apără și garantează integritatea teritorială și autonomia comunității a cărei expresie oficială este. În acest context, **forțele armate** reprezintă un subsistem subordonat celui statal.

Partidul politic este o organizație al cărui obiectiv final este cucerirea sau influențarea puterii guvernamentale, în vederea promovării intereselor politice, economice, ideologice, culturale etc. ale unor grupuri, clase sau fracțiuni de clasă,

comunități locale, etnice, religioase. În această ordine de idei, sociologia contemporană a fixat principalele caracteristici ale partidului politic:

- organizație relativ stabilă ce rezistă mai mult decât viața membrilor săi;
- organizare perfecționată la toate eșaloanele;
- voință mărturisită a cadrelor de la toate eșaloanele respectivei organizații de a prelua și exercita puterea;
- preocuparea de a-și asigura un sprijin cât mai larg, îndeosebi cu prilejul alegerilor, dar și în alte împrejurări în diverse forme.

Conducerea, în general, se referă la acea combinație de atribute personale respectate de ceilalți, care permit unui individ sau unui grup de indivizi să formeze modele colective de comportament într-un grup și care să aibă un sens determinat de propriile sale valori. În cazul conducerii politice, eficacitatea ei depinde de însușirile personale ale conducătorului sau ale grupului, de condițiile generale ambientale care îi condiționează rolul, de felul în care conducătorul își consideră rolul și statusul, precum și de specificul situației în care este exercitată conducerea. Conducerea nu este însă numai un act personal, ci o componentă a procesualității, a sistemului, o rezultantă a interacțiunii dintre mai mulți factori, iar scopul său constă în optimizarea funcțională a sistemului.

Controlul civil democratic asupra forțelor armate este o trăsătură definitorie a statului de drept și reprezintă ansamblul prerogativelor conferite de Constituție și de lege autorităților societății politice, democratic aleasă, de a stabili cadrul normativ privind organizarea, funcționarea și responsabilitățile forțelor armate, de a fixa limitele lor de acțiune, precum și de a verifica modul în care activitatea acestora este conformă dispozițiilor legii și hotărârilor autorităților civile competente. Această sintagmă se referă, în esență, la dreptul societății politice de a veghea ca forțele armate să ocupe și să păstreze locul ce le-a fost destinat în cadrul societății.

Conceptul de **societate civilă** este unul deosebit de controversat, neexistând o definiție unanimă și nici un acord stabilit vis-à-vis de el. Definițiile sunt specifice fiecărei surse în parte și, de aceea, este necesară desprinderea caracteristicilor esențiale ale acestui concept. Cei mai mulți îl folosesc în mod eronat sau restrictiv, referindu-se ori la noțiunea de *civil* (ca opusă celei de *militar*) ori numai la organizațiile non-guvernamentale (chiar dacă acestea reprezintă cea mai importantă parte a societății civile).

“Definiția cea mai simplă, direct și intuitiv evidentă, dar și cu cea mai mare valoare este că societatea civilă reprezintă acel ansamblu de instituții non-guvernamentale diverse, suficient de puternice pentru a contrabalansa statul și care, fără a-l împiedica să-și îndeplinească rolul de menținere a păcii și de a judeca imparțial cu privire la interesele majore, este totuși capabil să-l împiedice să domine și să atomizeze restul societății.”¹

Instituțiile non-guvernamentale pomenite mai sus nu sunt cu necesitate formale, pe lângă ele, societatea civilă cuprinzând și:

- *grupurile mici*, care, în interiorul comunităților, oferă un cadru de socializare, recreere, discuție, ajutorare ș.a.m.d.;
- *grupurile de interes*, create pentru susținerea unor scopuri clare și precise;
- *vecinătatea*, acel grup social constituit în special în mediile cu orientare comunitară (sate tradiționale, comunități etnice), structurat pe baza unor relații puternice de întraajutorare și intercunoaștere, a unor proiecte comune de acțiune și a unor roluri specializate;

¹ Gellner, Ernest, *Condițiile libertății. Societatea civilă și rivalii ei*, Ed. Polirom, Buc., 1998, pag. 20.

- *asociativitatea*, ce poate fi alcătuită din asociații locative, profesionale, recreative ș.a.m.d.;
- *mișcările sociale*, definite prin acțiunile sociale provocate de grupuri mari de oameni care se manifestă împreună deliberat, se orientează după aceleași valori și ideologii și folosesc aceleași metode în vederea realizării unor scopuri comune sau similare;
- *antreprenoriatul social*, bazat pe microcredite și credite sociale;
- *sfera publică* deschisă, transparentă, activă în microcomunități și care se dezvoltă în relație cu spațiul public securizant pentru persoana individuală;
- *civilitatea*, ca sumă de sacrificii, inițiative, acțiuni eficiente pe care fiecare și le asumă pentru creșterea calității vieții comunitare;
- *familia*, ca instituție de bază a societății civile.

Societatea civilă are drept substrat legăturile eficiente create, chiar dacă acestea sunt flexibile, specifice sau instrumentale. În cadrul *grupurilor mici, de interese* sau în *relațiile de asociativitate* sau *de vecinătate* avem de-a face atât cu legături formale, cât și cu legături informale. Ele pot merge până la a fi organizate în ample *mișcări sociale*, ce reprezintă acele eforturi intenționale ale grupurilor dintr-o societate în scopul creării de noi instituții sau de reformare a celor existente (teoreticienii domeniului consideră că aceste mișcări au inițial la bază comportamente spontane, care, în urma organizării, pot să adopte un astfel de plan colectiv în scopul promovării cauzelor proprii).

În ceea ce privește dezvoltarea unei *sfere publice*, trebuie menționat că analize mai recente arată că societatea civilă nu poate fi limitată la un cadru de viață personală, ci trebuie ca ea să aibă acces la angajamentul și acțiunea publică. Din abordarea societății civile nu poate lipsi *dimensiunea etică* și, prin aceasta, orice politică față de structurile asociative este în același timp și o politică publică, orientată către rezolvarea unor probleme de interes general.

La baza tuturor acestor instituții intermediare între individ și stat care alcătuiesc o structură complexă stă *familia*, ca primă formă de organizare socială.

În contextul socio-politic actual este deosebit de important să ne întrebăm: **Care este rolul societății civile?**

Societatea civilă reprezintă sfera acțiunii unor elemente, structuri și ansambluri funcționale având la bază coordonate ale unor sisteme de valori civile în strânsă legătură cu democrația și libertatea, cu drepturile fundamentale ale omului și ale comunității. Din acest motiv, ea tinde să devină un sistem normativ, prin intermediul căruia sunt evaluate practicile statale contemporane.

Societatea civilă este, așadar, pe de o parte, un instrument de analiză a raportului existent între social și politic, și, pe de altă parte, ea are rolul de a forma și conserva o sferă publică autonomă, capabilă să garanteze libertatea individuală și să prevină sau să împiedice abuzurile statului.

O țară în tranziție, precum România, nu poate exista și funcționa optim fără o societate civilă puternică, fără o reformă viabilă și fără democrație. Prin unele dintre formele sale organizatorice, societatea civilă poate contribui substanțial și decisiv la dezvoltarea democrației prin realizarea unor funcții esențiale la nivel macro-social:

- *asigurarea manifestării pluralității de interese ale indivizilor și colectivităților* într-un cadru adecvat, în care fiecare grup (asociație, organizație, fundație etc.) semnalează celorlalte interesele lui, ia la cunoștință interesele celorlalte grupuri, realizează distincția dintre interesele comune și cele diferite ș.a.m.d.;
- *realizarea unui mecanism social viabil*, de comunicare a cunoștințelor și a informațiilor distribuite în masa colectivității, de cumulare și de verificare reciprocă a lor;

- *stimularea comportamentelor participative*, prin crearea unor rețele asociative puternice, bazate pe sisteme de valori care generează și susțin interacțiuni sociale liber consimțite ce sporesc gradul de integrare socială;
- *formarea și dezvoltarea unei culturi civice* – pentru buna funcționare a unei societăți organizată pe baza modelului democratic, este necesară existența unor organizații puternice ale societății civile care, prin permanenta supraveghere a instituțiilor statului, prin acțiunile de sancționare a ilegalităților comise, împiedică alunecarea către totalitarism;
- *formarea ideii de supremație a dreptului și de guvernământ limitat* trebuie să aibă în vedere aplicarea principiului fundamental conform căruia se poate da o ordine acțiunilor umane, folosind tot mai mult inițiativele individuale ale membrilor societății și recurgând cât mai puțin la constrângere.

Din succinta enumerare a funcțiilor societății civile reiese că, în trecerea de la o logică totalitară la una a democrației, dezvoltarea sistemului organizațiilor non-guvernamentale (ONG-uri) reprezintă o dimensiune fundamentală. Ele sunt necesare în primul rând pentru articularea preocupărilor societății civile cu interesele particulare. Ele pot colecta și difuza informații, pot face lobby pentru o legislație corespunzătoare, pot evalua public programele și realizările proprii sau ale altor grupuri ș.a.m.d. Esențial este faptul că organizațiile non-guvernamentale pot realiza și meține un echilibru dinamic între interesele individuale sau de grup, pe de o parte, și interesele societății, pe de altă parte, între nevoile și aspirațiile exprimate în grup și proiectele societății.

➤ ***În concluzie, societatea civilă este cea mai simplă noțiune folosită pentru a descrie un întreg sistem de structuri, ce implică cetățeanul în diferitele sale ipostaze: ca membru al familiei, al satului, al comunei, al orașului, al comunității etnice și religioase sau ca membru într-o organizație non-guvernamentală, într-un sindicat, într-o organizație patronală sau într-un alt tip de asociație, organizație, fundație etc. Societatea civilă este formată din cetățeni asociați sub diferite forme, care au aceleași interese și care își dedică timpul, cunoștințele și experiența pentru a promova și apăra aceste drepturi și interese.***

II. Societatea civilă și controlul asupra Armatei

II.1 Fizionomia societății civile

Societatea civilă reprezintă un element esențial în structurarea **mediului intern de securitate**. Organizarea, maturitatea și gradul ei de angajare politică și socială influențează direct securitatea socială, economică și politică a României. Deosebit de important este, mai ales, atașamentul societății civile față de valorile democrației, instituțiile statului și de interesele superioare ale țării; în decembrie 1989, tocmai pierderea suportului populației a contribuit decisiv la prăbușirea regimului comunist, la răsturnarea dictaturii lui Nicolae Ceaușescu. În acest sens, este esențial să putem răspunde la următoarele întrebări: ***Care este stadiul de dezvoltare al societății civile românești? Constituie societatea civilă o amenințare la adresa securității și apărării naționale a României?***

Pe plan mai larg, falimentul comunismului în Europa de Est a readus în discuție conceptul de *societate civilă*; explozia discuțiilor și analizelor a izbucnit mai ales pentru că în perioada comunismului ideea de societate civilă a fost suprimată.

Absența a avut consecințe acute în societățile în care toate aspectele vieții sociale fuseseră puternic centralizate, unde o ierarhie politică, economică și ideologică unică nu tolera nici un rival și pretindea aceeași viziune. Restul societății trebuia să corespundă unei condiții atomizate, întrucât nesupunerea devenea un semn al “ereziei” sau, în terminologia ideocrației moderne, definea un “dușman al poporului”.

Societatea civilă în Europa de Est s-a caracterizat și se caracterizează printr-o condiție specifică ce a fost cel mai bine surprinsă de politologul Vladimir Tismăneanu: “Crearea societății civile în țările Europei Răsăritene a inclus revolta împotriva rolului mortificator al ideologiei. Societatea civilă era o încercare de a dezideologiza sfera publică, de a o smulge din forma de manipulare pseudopolitică ce împiedicase libera exercitare a drepturilor de bază ale individului. Apărând țelurile reale ale vieții, societatea civilă reconstruiește adevăratul sens al solidarității umane și respinge pretențiile universaliste ale unui sistem politic. În toate țările Europei Răsăritene, lupta societății pentru auto-emancipare a fost dusă în numele dreptului de a gândi și de a acționa diferit. În timp ce sistemul își trage sevele din conformism, înregimentare și uniformizare, societatea civilă se naște din creativitate, originalitate și singularitate.”¹

Totalitarismul, în încercarea sa de a controla “total” viețile cetățenilor, a căutat să distrugă în întregime societatea civilă. În România, statul comunist a anihilat toți potențialii competitori ai puterii: de la micile gospodării, la marile afaceri sau sindicate, biserici, mass-media, asociații voluntare. Efectul de atomizare la nivel societal a generat un stat foarte puternic, dar și indivizi și familii izolate, împiedicând astfel agregarea unor grupuri sociale mediatore de relații sociale alternative.

Desființarea proprietății private asupra pământului și înființarea gospodăriilor colective, dependente de stat prin furnizarea de către acesta a tehnologiilor de producție, a dat naștere unor largi unități colective, animate de un asociaționism orientat către întărirea controlului social. Modificarea structurală a societății românești, prin urbanizarea forțată, a provocat mutații ce s-au înscris printre obiectivele de asimilare comunitară a claselor sociale.

Ideologia a justificat, în același timp, legitimitatea preluării de către Partidul Comunist a puterii statale (fapt ce a dus la distrugerea culturilor politice tradiționale) și, mai mult, identificarea partidului cu puterea însăși, precum și dominarea în întregime a partidului de către “conducătorul suprem”, altfel spus, a justificat monopolizarea puterii. Experimentul comunist al ingineriei sociale s-a extins și asupra spațiului public, care a fost, la rândul său, monopolizat prin înființarea Uniunii Tineretului Comunist, a sindicatelor controlate de Partid, a comitetelor de pace și a organizațiilor de masă aservite și controlate politic. Statul a exercitat un control direct și în domenii precum: educație, sănătate, muncă și protecție socială.

Toate aceste condiții au făcut imposibilă existența sectorului nonprofit în România, deși Legea cadru a asociațiilor și fundațiilor din 1924 nu a fost abrogată în toată această perioadă. În plus, împreună cu Decretul-lege nr. 31/1954, Legea cadru pentru persoane juridice a stat la baza ființării legale a unor organizații tolerate în general de autoritățile comuniste. Membrii unora dintre aceste organizații s-au asociat în susținerea unor interese speciale (filatelia, de exemplu) sau a unor interese legate de ocupațiile tradiționale (stupăritul sau creșterea animalelor). Existau și organizații ce aveau ca grupuri-țintă persoanele handicapate. Alte tipuri de asociații au fost cele de locatari și casele de ajutor reciproc. Toate aceste organizații însă nu au putut forma în România un sector nonprofit autentic. Multe dintre acestea beneficiau de autonomie formală, chiar dacă nu au fost subordonate propriu-zis unor instituții ale statului. Faptul este explicabil prin limitarea drastică a libertății de a iniția

¹ Tismăneanu, Vladimir, *Reînvierea politicului*, Ed. Polirom, Iași, 1997, pag. 132.

și pune în practică proiecte, prin exercitarea controlului asupra acurateții ideologice presupusă de activitatea organizațiilor. Pretenția statului de a fi singura sursă a bunăstării a îngrădit exercitarea uneia dintre cele mai importante funcții a sectorului nonprofit: furnizarea serviciilor sociale.

În ansamblu, deceniile de istorie comunistă au însemnat un mare pas înapoi pentru societatea civilă românească și cu atât mai mult pentru mișcarea asociaționistă voluntară.

În România, după 1989, societatea civilă a început să se reconstituie, ridicându-se din cenușa totalitarismului și formând zeci de mii de noi asociații, partide politice, sindicate muncitorești, ziare, cluburi ecologiste, societăți literare, biserici, grupuri ale minorităților naționale și altele de același fel. Extinderea sectorului privat a fost un mare pas spre transformarea societății românești către democratizare: organizațiile de afaceri și întreprinzătorii au ajutat la regenerare societății civile.

Cu toate acestea, mentalitățile și comportamentele specifice democrației moderne se instaurează cu destulă greutate. **De ce?** O analiză succintă a societății civile românești ar trebui să răspundă într-o oarecare măsură la această întrebare.

Având în vedere faptul că dimensiunea fundamentală a societății civile moderne este reprezentată de organizațiile non-guvernamentale, cea mai mare parte a analizei va fi axată asupra acestora, însă fără a ignora și celelalte componente ale subsistemului. Din acest motiv, evaluarea ce urmează este realizată pe baza analizei primare și secundare a informațiilor provenite din sondajele naționale și din bazele de date ale diferitelor fundații și asociații românești, precum și pe baza analizei articolelor pe această temă din presa românească.

Cea mai indicată abordare a societății civile este aceea a *diamantului societății civile* ce permite o interpretare complexă, dar și intuitivă a stadiului curent al sistemului¹. Complexitatea societății este dezagregată în patru dimensiuni ale căror valori indică gradul de dezvoltare a subsistemului (cu cât valoarea unei dimensiuni este mai ridicată, cu atât starea societății civile respective este mai bună pe acea dimensiune):

1. structura organizațiilor societății civile este definită prin relațiile dintre organizațiile societății civile, dintre acestea și administrația publică locală, centrală și sectorul privat, cu restul comunității și cu proprii membri. Aici, mai sunt luate în considerare și alte elemente: distribuția geografică, sursele de fonduri și factorii ce orientează activitatea organizațiilor societății civile (managementul intern, diversitatea culturală, activismul ș.a.m.d.);

2. spațiul în care organizațiile societății civile își desfășoară activitatea, studiat pe două direcții principale:

- i. legile și politicile ce influențează dezvoltarea organizațiilor societății civile (înființarea și tratamentul fiscal);
- ii. normele socio-culturale care favorizează sau împiedică dezvoltarea societății civile.

3. valorile pe care societatea civilă le reprezintă și le promovează, normele pe care le aplică în modul ei de funcționare internă;

4. impactul, ca evaluare a contribuției societății civile la rezolvarea problemelor specifice în plan social, economic și politic.

Pentru fiecare dintre aceste patru dimensiuni a fost dezvoltat un set de indicatori, dintre care unii sunt aplicabili universal, în timp ce alții surprind aspecte specifice ale diferitelor contexte culturale. Astfel, este asigurat echilibrul între nevoia unei abordări contextuale și exigențele unui cadru comparativ ce ar putea arunca

---

¹ Acest concept a fost elaborat de Helmut K. Anheier, profesor la *Centrul pentru Societatea Civilă, Școala Londoneză de Economie*

lumină asupra stadiului dezvoltării societății civile românești în relație cu sistemele de acest tip din alte țări.

Cele patru dimensiuni sunt reprezentate grafic cu ajutorul așa-numitului *diamant* ce permite o descriere generală a societății civile la nivel național, dar și identificarea unei serii de attribute și dimensiuni caracteristice acesteia¹.

În cele ce urmează, va fi prezentată structura societății civile românești pe cele patru dimensiuni în funcție de valorile obținute pentru fiecare dintre acestea, precum și concluziile ce decurg de aici.

Conform rezultatelor, starea societății civile românești este mai bună pe dimensiunea *valorilor* (punctaj 67) și mai slabă în ceea ce privește *structura* (55), *impactul* (53) și *spațiul* (46).

Datele prezente relevă faptul că **societatea civilă românească nu are putere, nu este respectată și nu influențează semnificativ viața societății în ansamblul ei**. Notabilă este opinia reprezentanților organizațiilor, așa cum reiese ea din rezultatele studiului, care declară că **societatea civilă românească va fi democratică numai atunci când va putea prelua unele dintre responsabilitățile ce revin sferei guvernamentale**. Trebuie recunoscut faptul că principalul element de care depinde dezvoltarea societății civile este **statul**, deși este adevărată și afirmația conform căreia ea există oarecum independent de el pentru a-l contrabalansa. Tot ce se întâmplă în interiorul unui stat depinde în foarte mare măsură de acesta; societatea civilă depinde însă atât de legislația care creează anumite oportunități de susținere și de politicile publice pe care statul alege să le urmeze. Relația optimă dintre stat și societatea civilă este aceea de **parteneriat**, ca dezvoltare a colaborării sau cooperării dintre organizațiile sectorului guvernamental și cele ale sectorului non-profit. **Parteneriatul presupune desfășurarea în colaborare a unor proiecte sau programe, în cadrul cărora partenerii au drepturi egale cu privire la stabilirea obiectivelor, a mijloacelor de implementare, a evaluării rezultatelor. În România, parteneriatul se desfășoară cu mare greutate, deși cadrul legal este reglementat**. Cauzele constau nu atât în lipsa unei metodologii de lucru clare, în incoerența și inconsecvența legislației, cât mai ales în insuficiența disponibilității politice, în birocrăția ce încetinește desfășurarea activităților și, mai ales, în persistența, la nivelul întregii societăți, a normelor și valorilor ce nu promovează activismul social și civilitatea. De aceea, nu este surprinzător faptul că spațiul de desfășurare a activităților organizațiilor societății civile românești (cadrul normativ și cel al normelor socio-culturale) are cel mai mic punctaj: 46.

Structura societății civile și impactul pe care aceasta îl are în societate se bucură de un punctaj mai mare: 55, respectiv 53. Corelând aceste date cu cele anterioare referitoare la spațiu, reiese că societatea civilă românească este oarecum dezvoltată numai la nivelul organizării interne și al ritmului de creștere cantitativă a organizațiilor sale; în schimb, dimensiunea relațiilor bilaterale cu administrația publică locală, centrală și cu partidele politice este prea puțin dezvoltată. Organizațiile societății civile au o capacitate scăzută de promovare a intereselor proprii prin influențarea politicilor publice sectoriale, în sensul că administrația publică locală și centrală nu le solicită să se implice în formularea și aplicarea politicilor, iar accesul acestor organizații la forul legislativ pentru a-și susține punctul de vedere este limitat.

Având în vedere toate acestea, precum și faptul că dimensiunea valorilor pe care organizațiile societății civile le reprezintă și le promovează are cel mai mare punctaj (67), se poate afirma că societatea civilă românească este cel mai bine dezvoltată la nivelul reprezentării sale valorice, determinând atitudini și

---

¹ Cele patru dimensiuni, precum și cei mai importanți indicatori specifici sunt prezentați în Anexa I.

comportamnete în interiorul organizațiilor specifice, nicidecum funcționând pe baza și determinând atitudinile și comportamnetele dominante în sistemul societal.

Societatea civilă a lumii de azi trebuie să fie o sursă de expertiză alternativă pentru sectorul public. Ea trebuie să ofere soluții alternative la problemele cu care se confruntă societatea românească, însă lipsa de deschidere a administrației locale și centrale către acest sistem, dar și lipsa acută de adevărați specialiști în domeniu determină ineficiența și superficialitatea activității societății civile românești.

➤ **În condițiile actuale, este puțin probabil ca societatea civilă să reprezinte un cadru de apariție și proliferare a unor surse de riscuri, pericole și amenințări la adresa securității și apărării naționale.** Din rezultatele studiului de mai sus a reieșit cu claritate faptul că organizațiile societății civile nu constituie un pericol pentru ansamblul societății. Ele, în prezent, nu recurg la mijloace violente pentru promovarea intereselor proprii în sfera publică, însă insuficienta dezvoltare a sistemului poate conduce la o evoluție nedorită, în sensul creării unor structuri care să promoveze non-valorile, atitudinile și comportamentele deviante ce amenință stabilitatea și securitatea națională. Societatea civilă nu se raportează la stat ca la o entitate din afara ei, ci ca la un gestionar de structuri politice și administrative. Toate acestea se află în slujba populației și a cetățeanului și, ca atare, între structurile societății civile și cele ale statului există raporturi de colaborare, cooperare și control reciproc. Un astfel de caz este acela în care statul veghează ca ONG-urile să respecte legile țării, iar ONG-urile ar trebui să vegheze ca instituțiile statului să nu încalce drepturile cetățeanului și pe cele ale întregii societăți civile. Practic, societatea civilă o controlează pe cea politică prin mecanismele sistemului democratic, între care se află sistemul electoral, rețelele de ONG-uri și presa.

II.2 Societatea civilă și Armata

Instituția militară este o instituție a statului. Ea depășește însă simpla condiție de *instrument al statului* datorită funcțiilor pe care le are în societate și calității ei de putere militară a națiunii. De aceea, relația Armată – societate este una de un tip special, cu numeroase valențe și condiționări. Din păcate, de foarte multe ori, această relație de cea mai mare importanță pentru configurarea unui sistem credibil de securitate națională este înțeleasă și tratată simplist.

Este deosebit de importantă analiza binomului relațional **Armată – societate civilă**, ca unul dintre principalii factori potențatori ai stabilității naționale. Relația aceasta se desfășoară în două sensuri: influența indirectă exercitată de societatea civilă asupra organismului militar, ca element esențial în garantarea păstrării de către Armată a rolului constituțional, în asigurarea securității și apărării naționale, dar și influența Armatei asupra societății, ca unul dintre principalii factori de socializare.

➤ Studiul raportului Armată – societate civilă este justificat și de situația și tendințele actuale existente în majoritatea armatelor lumii: schimbarea radicală a structurii organizaționale și a practicii manageriale, în principal ca urmare a renunțării la modelul armatei de masă. În acest sens, pot fi formulate 5 enunțuri:

1. ***declinul Armatei de masă și trecerea la Armata profesionalizată :***

- este un proces gradual care se desfășoară pe un interval de timp mai lung;
- presupune restructurarea și adaptarea în conformitate cu necesitățile societății în schimbare a formatului și structurii organizaționale, a dimensiunii, a resurselor și a misiunilor forțelor armate;

- se renunță la încorporarea obligatorie, în favoarea recrutării pe bază de voluntariat (acest lucru s-a întâmplat în SUA în 1973, în Marea Britanie în 1967, în Danemarca, Olanda și Belgia în 1975, în Franța în 1990);
  - tendința este de trecere de la o forță militară de mobilizare (*mobilization force*) către una permanentă (*force in being*), capabilă de intervenție rapidă.
2. *reducerea diferenței dintre sfera civilă și cea militară:*
- “civilirea” profesiei militare concomitent cu penetrarea forțelor militare în cadrul structurilor sociale civile. Specialiștii în domeniu au observat o “militarizare a diplomației” și, în același timp, o “internaționalizare” și o “civilire” a staffurilor militare;
  - creșterea interdependenței cu societatea civilă, ceea ce ar putea duce la alterarea structurii interne a Armatei.;
  - profesionalizarea crescândă a personalului militar ca urmare a creșterii complexității tehnologiei militare, dar și inserarea considerabilă de tehnicieni civili în structurile Armatei.
3. *schimbarea autorității organizaționale și a tehnicii manageriale:*
- influența din viața civilă, dar și evoluțiile interne ale organismului militar au determinat schimbarea radicală a bazelor de la modelul autorității și impunerii disciplinei la o „autoritate managerială” și o „autoritate de competență” (accentul este pus pe tehnicile explicative, persuasiune, expertiză și consens de grup);
  - la baza acestei operațiuni organizatorice stă o idee specifică lumii civile: autoritatea se bazează mai puțin pe rangul oficial și pe autoritatea conferită de funcție și mai mult pe leadership-ul personal, solidaritatea grupului primar și obținerea efectivității unităților mai mici;
  - este caracterizată de o dispută între două ideal-tipuri de conducere militară: comandantul clasic, care simbolizează tradiția și gloria militară, și managerul militar, expresie a dimensiunii științifice, instrumentale a preparativelor militare.
4. *schimbarea modului de recrutare a ofițerilor și schimbarea pattern-ului carierei militare:*
- din anii '70, s-au remarcat două trenduri în recrutarea personalului militar: pe de o parte, voluntariatul a dus la creșterea calității individuale a recruților, iar pe de altă parte, a scăzut calitatea socială a cohortelor de indivizi veniți în Armată, comparativ cu alte corpuri profesionale orientate spre viața civilă;
  - a apărut un concept alternativ la serviciul militar, aplicabil cadrelor în rezervă sau în retragere și anume „a doua carieră”, ce presupune identificarea în viața civilă a unei a doua ocupații, indiferent de existența pensiei permanente sau nu.
5. *schimbarea misiunilor Armatei în funcție de importanța lor actuală:*
- prevenirea războiului;
  - păstrarea stabilității sociale interne și internaționale (*peace-keeping*);
  - asistență militară, vehicul pentru dezvoltarea socială și națională (*nation building*), intervenții în situații de urgență.
- În acest context trebuie analizată puterea instituțiilor civile asupra Armatei. Conform lui S.E. Finer¹, intervenția Armatei în viața socială se produce atunci când instituțiile politice sunt slabe și lipsite de legitimitate, iar modul de

¹ Cf. Sava, Nicu Ionel; Tibil, Gheorghe și Zulea, Marian, *Armata și societatea. Culegere de texte de sociologie militară*, Ed. Info-Team, București, 1998, 446 pag., pp. 256-259.

participare depinde de principalele surse de slăbiciune la nivelul structurilor civile, de mobilizarea necontrolată a populației și de democratizarea violenței.

Dacă, însă, această situație nu este identificată, se poate vorbi despre existența controlului civil ce urmărește menținerea la un nivel optim sau chiar minimalizarea puterii militare. În comunitatea științifică au fost identificate cinci tipuri de control civil² ce au sau nu în vedere intervenția statului, dintre care ne vom opri asupra a trei:

1. **Controlul civil subiectiv** constă în maximizarea puterii civile, adică a unuia sau a câtorva grupuri civile, în absența unui corp ofițeresc profesionist. Dat fiind numărul mare al grupurilor civile dintr-o societate, este imposibilă maximizarea puterii lor ca întreg în raport cu Armata. Controlul civil subiectiv implică relații de putere între grupurile civile, unele dintre ele invocând-ul ca mijloc de a-și spori puterea în detrimentul altora. De asemenea, acest tip de control poate fi utilizat și de grupurile lipsite de putere asupra Armatei în disputele cu alte grupuri care dețin o asemenea putere.

Este important de menționat că puterea politică a instituțiilor militare, precum și profesionalismul corpului ofițeresc sunt extrem de scăzute, facilitând intervenția și controlul civil în viața Armatei. Este puțin probabil ca societatea caracterizată de o asemenea situație să funcționeze după o ideologie promilitară; din contră, puterea politică scăzută și profesionalismul scăzut al organismului militar sunt specifice țărilor cu o ideologie antimilitară, unde ideologia societății este promovată atât de intens, încât militarilor le este imposibil să se sustragă influenței, oricât de mult își reduc intervenția în viața politică. O astfel de societate tinde să dezvolte forme instituționale proprii de control și coerciție a cetățenilor, în special a celor devianți: este vorba despre gărzile cetățenești care asigură paza vecinătății, milițiile civile, grupurile revoluționare ce preiau controlul Armatei în situații de criză ș.a.m.d. În diversele manifestări istorice, controlul civil subiectiv este identificat cu maximizarea puterii anumitor instituții guvernamentale, a anumitor clase sociale în forme constituționale, iar până curând, în societățile occidentale, a existat numai în sens subiectiv.

Un astfel de tip de control devine un slogan instrumental, de tipul „statul de drept”, nicidecum un scop în sine.

2. **Controlul civil prin clasa socială** este specific secolelor XVIII și XIX, când aristocrația și burghezia europeană luptau pentru a obține controlul forțelor armate. În acest fel, instituțiile militare au furnizat un „câmp de luptă” pentru conflictele dintre aristocrație, care domina forțele armate, și burghezia liberală, care va începe să folosească din ce în ce mai mult în favoarea sa conceptul de *control civil*. În prezent, acesta nu mai are nici o relevanță.

Un caz special al acestui tip de control civil îl constituie România secolului XX. Societatea comunistă, reprezentată de clasa politică conducătoare, a exercitat un puternic control civil asupra forțelor armate, ajungându-se ca interesele sale proprii să fie identificate cu interesele organismului militar. Inexistența unei societăți civile reale în acea perioadă determină luarea în considerare a părții nestructurată militar a societății și nicidecum a ceea ce înseamnă de fapt societatea civilă.

În ansamblul său, Armata, o parte componentă a societății românești, era condusă la fel ca întreaga societate: prin intermediul organelor P.C.R. sau U.T.C. La nivelul Armatei României, în structura organizatorică, după Marele Stat Major, era prevăzut Consiliul Politic Superior al Armatei al cărui principal rol era implementarea politicii P.C.R. în toate structurile militare și formarea întregului personal în spiritul acestei politici. La nivelul comandamentelor de Armată și armă existau Consilii

---

² Huntington, Samuel P., *Securitatea națională și relațiile civil-militare*, în “Armata și societatea. Culegere de texte de sociologie militară”, coord.: Sava, Nicu Ionel; Tibil, Gheorghe și Zulea, Marian, Ed. Info-Team, București, 1998, 446 pag., pp. 312-335.

Politice care preluau directivele C.P.S. și le adaptau la condițiile marilor unități și unități din subordine. Aceste directive erau transpuse în practică de către Comitetele de Partid și Biroul Organizației de Bază din unități și subunități. Era cel mai eficient și mai teribil control al societății politice (care se identifica cu societate civilă) asupra instituției militare. Acest control se efectua prin cel puțin două modalități esențiale: implementarea structurilor politice în Forțele Armate și transformarea militarului într-un om politic.

Între Armată și societate exista o relativă legătură asigurată în mare măsură de presa militară și structurile culturale specifice mediului militar.

Deși "vocea Armatei" era prezentă destul de des în programele radio și TV, populația civilă avea un acces limitat la produsele mass-media militară: publicațiile se adresau numai unui public restrâns (exceptând revista lunară *Viața Militară*, cu o mai largă răspândire), iar emisiunile TV (*În slujba patriei* – emisiune săptămânală) și radio (*Pentru Patrie* – emisiune săptămânală) aveau drept țintă cadrele militare și nu se bucurau de audiență în cadrul civililor.

O relație mai strânsă și mai eficientă între cadrele militare și populația civilă era asigurată de structurile culturale ale Armatei reprezentate în teritoriu de Casele Armatei ale garnizoanelor. Aici, se desfășurau periodic întâlniri între militari, reprezentanții organelor locale de partid și de stat și civili, spectacole, întruniri cu diverse teme ș.a.m.d. După anul 1980, acest tip de structuri culturale au devenit purtătoare ale politicii P.C.R., determinând respingerea lor de către civili.

Armata a avut un rol de o importanță deosebită pentru societate în anii '50, când s-a desfășurat campania de alfabetizare: mii de soldați proveniți din familii sărace și cu un nivel de educație extrem de redus au fost instruiți cu ajutorul cadrelor militare cu studii superioare. Însă, odată terminată această campanie, relația dintre Armată și restul societății s-a limitat la aplicarea politicii P.C.R. în toate domeniile de activitate.

Începând cu anul 1970, marcat de un masiv proces de industrializare a țării, a început să fie simțită lipsa forței de muncă ieftină și mai puțin calificată. Soluția pentru care a optat conducerea de stat și de partid a fost trimiterea unor contingente întregi de militari la muncile agricole, pe șantierele de construcții sau în mine. Efectul a fost contrar celui așteptat: intrând în contact cu civilii, militarii au devenit conștienți de faptul că sunt folosiți doar în scopuri favorabile guvernanților. Drept urmare, în perioada 1975-1985, a crescut drastic numărul dezertorilor, peste 60% fiind din unitățile participante în economia națională. Conducerea de partid și de stat a izolat, în cea mai mare măsură, unitățile militare de lucrătorii civili, astfel încât firava relație Armată – populația civilă ce începuse să se contureze a fost anihilată și s-a revenit la vechea situație - aceea a existenței respectivei relații doar în documentele de partid.

3. **Controlul civil obiectiv** are în vedere maximizarea profesionalismului militar și, în același timp, înțelegerea *controlului civil* ca un concept analitic, independent de perspectivele grupului. Puterea politică este distribuită între grupurile militare și cele civile, care influențează cel mai mult apariția atitudinilor și comportamentelor profesionale în rândul membrilor corpului de ofițeri. Esența acestui tip de control constă în recunoașterea unui profesionalism militar autonom, spre deosebire de controlul civil subiectiv ce neagă existența unei sfere militare independente.

În statele moderne, în acest caz, poate fi atins un înalt grad de control civil numai printr-o puternică diferențiere a instituțiilor militare de cele civile și prin crearea unui corp ofițeresc profesional și complet. Un corp ofițeresc profesional conștientizează limitele propriei sfere de competență și recunoaște incompetența sa în problemele care se află dincolo de domeniul militar, acceptând din acest motiv rolul său de instrument subordonat statului.

Corelând *gradul înalt de profesionalizare* a organismului militar cu gradul de putere politică pe care acesta o deține și cu ideologia dominantă în stat, se desprind trei pattern-uri ale relației civili-militari:

- *putere politică scăzută și ideologie antimilitară* (liberalism, fascism sau marxism) – situație caracteristică unei societăți ce nu este amenințată de pericole, cum ar fi cazul Statelor Unite ale Americii de la apariția profesionalismului militar de după Războiul Civil și până la începutul celui de-al II-lea Război Mondial;
- *putere politică mare și ideologie promilitară* (conservatorismul) – caz specific unei societăți a cărei securitate este permanent amenințată și a cărei ideologie este compatibilă cu valorile militare (Prusia și Germania între anii 1860-1890);
- *putere politică scăzută și ideologie promilitară* – societate ce nu este amenințată de pericole imediate și conturate, dominată de conservatorism sau de o altă ideologie compatibilă cu viziunea militară (Marea Britanie în secolul XX);
- *putere politică mare și ideologie antimilitară* – combinație imposibilă.

Controlul civil obiectiv tipic este caracterizat de “sterilitatea” din punct de vedere politic a Armatei. În acest mod, este produs cel mai scăzut nivel posibil al puterii politice a militarilor în relație cu toate grupurile civile și, în același timp, este prezervat elementul esențial al puterii necesar existenței profesiei militare. Se formează un corp ofițeresc de un înalt profesionalism, gata să îndeplinească dispozițiile oricărui grup civil care exercită autoritatea legitimă în cadrul unui stat. În consecință, această situație stabilește limite precise pentru puterea politică a militarilor, fără nici o legătură cu distribuția puterii politice între diferitele grupuri civile. Crește profesionalismul militar și este recunoscut ca un domeniu autonom, fără competențe în afară, subordonat obiectivelor politicii.

III. ARMATA – instituție socială

III.1 OPERAȚIONALIZAREA ARMATEI ROMÂNIEI

➤ **Armata României** traversează un complex proces de restructurare/modernizare, inaugurat imediat după Revoluția din decembrie 1989. Măsurile și acțiunile de operaționalizare implementate și cele care urmează să fie transpuse în fapt în perioada următoare au în vedere evoluțiile mediului de securitate din spațiul de interes al României.

Operaționalizarea viitoarei structuri a Armatei României, element esențial al reformei, a trecut printr-un proces de clarificări conceptuale, de identificare a obiectivelor, misiunilor și cerințelor, în funcție de evoluțiile mediului strategic și, nu în ultimul rând, de corelare cu resursele disponibile pentru securitatea națională.

Există acum o viziune clară asupra scopului final al procesului de restructurare și modernizare. Această viziune mută accentul pus, până nu de mult, de pe *armata de apărare* către constituirea unei *armate de securitate*, care să fie implicată direct, prin mijloacele sale specifice, în promovarea și susținerea stabilității și securității în Europa.

Prin parcurgerea acestui proces, în care operaționalizarea este esențială, Armata României va deveni o forță modernă și credibilă, dotată cu tehnică performantă și echipament modern, pregătită și antrenată potrivit standardelor NATO.

➤ Operaționalizarea Armatei României are la bază documentele programatice din domeniu – Strategia de securitate națională, Carta albă a securității și apărării naționale a Guvernului, Legea privind apărarea națională, Legea privind planificarea apărării naționale și Legea privind organizarea Armatei României – și derivă din Strategia militară a României, Viziunea strategică Armata României – 2010, Planul național anual de pregătire pentru integrarea în NATO, Planul cadru, care prefigurează, în funcție de noul context geopolitic și geostrategic, realizarea Structurii de forțe – 2003.

Obiectivele prioritare ale operaționalizării sunt elementele de bază care conțin finalitățile generale ale ansamblului de măsuri și acțiuni ce s-au derulat și se vor desfășura sistematic până la încheierea actualului proces de modernizare a Armatei României. Acest proces va permite României să-și consolideze poziția de *generator de securitate regională* și să evite condiția de consumator al acesteia. Totodată, el sprijină opțiunea fermă a țării noastre de a deveni *membru NATO*, în timpul cel mai scurt.

În vederea revigorării candidaturii României pentru aderarea la Alianța Nord-Atlantică, au fost identificate 13 obiective prioritare în domeniul apărării, toate având acoperire financiară cel puțin până la sfârșitul Ciclului II MAP (septembrie 2001): *managementul carierei militare – DMRU; reconversia profesională a personalului militar ce urmează a fi disponibilizat – DMRU; implementarea unui sistem de planificare întrunit la nivelul M.Ap.N. – DPIA; implementarea sistemului ASOC - J.8; implementarea unui sistem robust de bugetare – DPIA; implementarea STAR - J.6; participarea la exerciții NATO/PfP, NATO și operații în sprijinul păcii conduse de NATO – J.3; dezvoltarea sistemului de învățare a limbii engleze – DMRU; dezvoltarea programului de pregătire a subofițerilor – J.7; restructurarea forțelor – J.3; asigurarea forțelor disponibile NATO – J.3; dezvoltarea unui concept de achiziții – Departamentul pentru Armamente; dezvoltarea strategiei de înzestrare – Departamentul pentru Armamente.*

În același timp, se impune eficientizarea eforturilor Armatei așa încât să se asigure capacitatea de conducere a comandamentelor și cea de luptă și acțiune a

trupelor, necesare pentru descurajarea agresiunii, apărarea credibilă a țării, pentru participarea la prevenirea conflictelor, gestionarea crizelor și apărarea colectivă în plan regional, precum și pentru soluționarea unor urgențe civile. Realizarea acestui obiectiv derivă din implementarea *Structurii de forțe – 2003*.

Operaționalizarea Armatei României, componentă esențială a reformei, are ca finalitate realizarea unei structuri de forță mai compactă, performantă, eficientă, flexibilă și compatibilă cu standardele NATO, în limita a 112.000 militari și 28.000 civili la pace, în două etape: **o primă etapă** – până la sfârșitul anului 2003, în care va fi creată structura de forțe; **a doua etapă** – care începe în anul 2004 și se va încheia la sfârșitul anului 2007, în care vom asigura modernizarea tehnicii de luptă pentru structura de forțe nou creată.

III.2 ANALIZA SOCIOLOGICĂ A INSTITUȚIEI MILITARE

➤ Constituția țării noastre consideră că **misiunea esențială a Armatei – ca instituție a statului - este garantarea suveranității, a independenței și unității statului, a integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale, în acest scop fiind subordonată exclusiv voinței poporului**¹. Însă Armata nu este numai atât; ea reprezintă și o instituție socială al cărei rol în societate este deosebit de important.

Din punct de vedere sociologic, Armata reprezintă o formă de organizare socială ai cărei membrii acționează pe baza corelației dintre normele instituționalizate și execuția rolurilor². Deși Armata este o componentă a societății de care este legată funcțional, este un subsistem deschis al sistemului social global, totuși ea diferă structural de societate:

Societate	Armată
Existență ipotetică, abstractă, integrată doar pe baza unor instrumente birocratice și observabilă statistic.	Organizare concretă, înalt grad de instituționalizare.
Un tot în aparență nestructurat, un conglomerat de instituții care în mare parte se întrepătrund și de grupuri organizate sau nu formal.	Instituție înființată pe baza legilor. Este un sistem de roluri interdependente ai cărui reprezentanți au un comportament orientat prin obligații severe. Structurare evidentă pe verticală.
Nu poate fi vorba de selecționarea membrilor societății (în mod forțat, se poate vorbi despre marginalizarea socială, dar aceasta nu înseamnă că indivizii respectivi sunt excluși din societate, ci doar sunt introduși într-o categorie specială a sa).	Membrii săi sunt recrutați pe baza anumitor principii dintre membrii societății, fiind astfel controlat accesul în această instituție.
Raporturile dintre <i>Armată</i> și <i>societate</i> se constituie ca raporturi de la <i>parte la întreg</i> , de la subsistem la sistem.	

Cadrelor militare beneficiază de un statut aparte în societatea românească, definit prin: valori profesionale, etico-morale, drepturi și interdicții legale etc.; statutul lor se fixează prin lege de către instituțiile și organismele de decizie politică (*Legea nr. 80/11 iulie 1995, Ghidul Carierei Militare/2001*).

¹ Constituția României, articolul 117, al. 1.

² Lt. col. conf. univ. dr. Dumitru Iacob și Col. lector univ. Valentin Stancu, *Relații publice. Tema: Relațiile Armatei cu societatea*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1997, 80 pag., pag. 17.

Actele normative în uz definesc clar calitatea de *cadru militar* (“cetățeni ai României cărora li s-a acordat grad de ofițer, maistru militar sau subofițer, în raport cu pregătirea lor militară și de specialitate”, Legea nr. 80/11 iulie 1995, art. 1). Gradul militar este un *drept* al titularului și reprezintă recunoașterea socială a apartenenței sale la unul dintre cele trei corpuri militare (subofițeri, maiștri militari, ofițeri). “În exercitarea atribuțiilor ce le revin potrivit legii și prevederilor regulamentelor militare, ofițerii, maiștrii și subofițerii sunt investiți cu exercițiul autorității publice, bucurându-se de protecție potrivit legii penale” (art. 6).

Drepturile și îndatoririle cadrelor militare sunt reglementate de Constitutia României, legile țării și de Statut. Îndatoririle principale sunt: să fie loiale și devotate **statului și Forțelor Armate**; să lupte pentru apărarea României, la nevoie cu sacrificiul vieții; să respecte și să apere valorile democrației constituționale. O importanță deosebită se acordă *jurământului militar, regulamentelor și executării ordinelor comandanților și șefilor*, cu excepția celor contrare obiceiurilor războiului, convențiilor internaționale și legilor în vigoare. Cadrele militare au obligația de a respecta un *cod al onoarei și demnității*, precum și *secretul militar, de stat și de serviciu*.

Drepturile cadrelor militare se referă la: solda lunară, echipament, scutiri și reduceri de impozite și chirii, documente de transport gratuit, concedii, permisii, învoiri, portul uniformei, avantaje materiale și de altă natură pentru cadre și familiile lor etc.

Interzicerile și constrângerile specifice militarilor sunt: apartenența la partide, formațiuni și organizații politice și sindicale; desfășurarea de activități de propagandă politică; exprimarea în public a unor opinii contrare României și Forțelor Armate; desfășurarea de activități comerciale, altele decât cele admise prin reglementările Ministerului Apărării Naționale etc. Militarii în activitate au dreptul de a vota, dar nu-și pot depune nici un fel de candidatură pentru ocuparea unei funcții în instituțiile și organele de conducere reprezentativă.

Accesul la cariera militară este liber pentru orice cetățean al României; cariera în sine se reglementează printr-un Ghid al carierei militare. În raporturile cu Justiția, cadrele militare nu se bucură de nici un fel de privilegiu; în interiorul corpurilor militare se aplică sancțiuni, în exclusivitate pentru: abateri de la disciplina militară, neîndeplinirea îndatoririlor, încălcarea normelor de conduită militară și a regulilor de conviețuire socială.

În sistemul societății românești, cadrele militare, constituite în “corpuri profesionale” puternic individualizate, au obligația de a respecta regulile “jocului politic” democratic; corpurile militare încadrează instituțiile de apărare, siguranță națională și ordine publică ale statului, toate puse în subordinea puterii politice democratice. Accesul militarilor activi la viața politică și la activitățile comerciale este coerent reglementat, în ideea preîntâmpinării oricărei tentative de deturnare a Forțelor Armate de la responsabilitățile lor principale. Implicarea curentă a Armatei în viața politică sau în “politica de partid” este absolut interzisă în democrațiile moderne.

➤ Analizând *rolul Armatei în sistemul societal*, putem desprinde câteva aspecte particulare.

Unul dintre primele aspecte ale analizei Armatei ca instituție socială în directă legătură cu societatea civilă se referă la **corelația dintre Armată și populație** prin prisma determinărilor socio-demografice. Aici este avut în vedere faptul că raportul dintre Armată și populație este, de fapt, raportul dintre parte și întreg, Armata reprezentând acea parte a populației special pregătită pentru apărarea țării. Studiile

de specialitate¹ au stabilit existența unor factori ce determină organizarea Armatei în funcție de contextul social și demografic:

1. caracterul determinant al populației în raport cu Armata:
  - structura demografică a populației și a Armatei;
  - rata sporului natural al populației;
  - numărul populației active apte să participe la acțiunile de luptă;
  - caracteristicile psihologice ale populației (hotărâre, fermitate, spirit de sacrificiu).
2. potențialul economic, tehnic și științific al țării respective;
3. sistemul de organizare, mobilizare și pregătire militară a populației;
4. atitudinea populației față de scopurile războiului.

În acest context, este evident faptul că Armata are doar o autonomie relativă, ea neavând capacitatea de a subzista și acționa, în anumite limite, în afara raporturilor nemijlocite cu populația.

În celălalt sens al relaționării, trebuie luată în considerare influența activă exercitată de Armată asupra populației în forma socializării. **Socializarea** reprezintă acel proces psihosocial de transmitere-asimilare a atitudinilor, valorilor, concepțiilor sau modelelor de comportament specifice unui grup sau unei comunități în vederea formulării, adaptării și integrării sociale a unei persoane². Acest aspect are în vedere nu numai relația dintre Armată și populație, ci și pe aceea dintre **Armată și cultură**; în consecință, socializarea indivizilor, atât a celor care sunt implicați direct în funcționarea instituției militare, cât și a cetățenilor, condiționează puternic organizația militară din două puncte de vedere: al mărimii și structurii grupului militar și al valorilor, normelor, atitudinilor care caracterizează modelul militar.

Socializarea militară este specifică procesului de socializare secundară și poate fi definită ca ansamblu de procese de însușire și internalizare a normelor și valorilor militare, de învățare a comportamentului specific ostășesc, procese ce pot fi organizate sau spontane, conștiente sau inconștiente³.

Având în vedere toate aceste aspecte, dintre factorii ce influențează socializarea indivizilor umani în Armată se disting următorii:

- imaginea Armatei în societate: pentru ca Armata, ca factor instituțional, să aibă o mai mare importanță în procesul de socializare este necesar ca imaginea asupra ei să fie cea reală, să influențeze formarea individului prin aspectele sale pozitive, nu prin cele care nu îi sunt caracteristice, însă sunt aduse în prim-plan de mass-media. Rolul socializării militare nu este numai de a pregăti oamenii pentru profesiunea ce o implică, ci și pentru viața socială.

- cunoașterea nivelului de maturizare psihosocială ce este în același timp și rezultat al procesului de socializare în ansamblu și condiție fundamentală a socializării secundare.

- cunoașterea reală a nivelului de cunoștințe și de dezvoltare a structurilor de gândire a indivizilor din Armată, ca aspect ce influențează materializarea socializării militare în comportamente dezirabile pentru instituția militară și pentru societatea civilă.

Alte aspecte ale relației **Armată-cultură** vizează participarea subiecților militari la îmbogățirea patrimoniului militar, dar și integrarea valorilor materiale și

¹ Stoian, Tudor (coord.), *Interacțiunea dintre Armată și societate*, Ed. Militară, București, 1985, 190 pag., pag. 80.

² Vlăsceanu, Lazăr, *Socializare*, în "Dicționar de sociologie", Coord.: Cătălin Zamfir și Lazăr Vlăsceanu, ed. Babel, București, 1998, 754 pag., pp. 546-547.

³ Iliescu, Gheorghe, *Aspecte teoretico-metodologice privind conexiunile dintre socializare și integrarea oamenilor în domeniul militar*, în "Buletin informativ: Sesiunea de comunicări științifice a AISM - 2000" pp. 55-65, pag. 61.

spirituale ale societății în structura Armatei care, astfel, se redimensionează modificându-și sau diversificându-și funcțiile. Influența culturii asupra Armatei se realizează și în plan general, adică la nivel de subsistem militar, și în plan particular (creațiile culturale și științifice proprii Armatei).

Următoarele două tipuri de relații stabilite între Armată și societate (raportul Armată-economia națională și raportul Armată-politică) sunt mediate pregnant de către stat, iar societatea civilă este delimitată prin definiție de această entitate, motiv pentru care nu vom insista prea mult asupra lor. Totuși, este necesară măcar o sumară prezentare care să ajute înțelegerea rolului instituției militare în viața socială.

Raporturile de natură economică stabilite între Armată și societate sunt mediate politic, în sensul stabilirii proporțiilor și finalităților în ceea ce privește: rolul și funcțiile interne și externe ale Armatei; condițiile și misiunile în care va fi folosită violența organizată, respectiv în care vor fi folosite forțele armate; dotarea tehnică a Armatei – statul trebuie să întreprindă acțiuni sistematice în domeniul economic pentru a stabili noi direcții și priorități în dezvoltarea, concentrarea și specializarea producției naționale de apărare; principiile, normele și regulile pentru folosirea potențialului economic național în vederea pregătirii și desfășurării războiului. În acest context, economia națională se constituie ca un cadru obiectiv al raporturilor materiale dintre Armată și societate.

În ceea ce privește **relația dintre Armată și politică**, aceasta se desfășoară și ea în ambele sensuri: clasa politică deține monopolul asupra anumitor decizii ce privesc instituția militară, în timp ce Armata influențează și ea direct sau mediat aceeași clasă politică. Domeniile în care clasa politică ia decizii referitoare la activitatea Armatei includ: organizarea, structura, rolul și funcțiile Armatei; principiile și normele instituite de stat prin legi juridice și regulamente militare, pe baza cărora este organizată și se desfășoară activitatea de selecție, educare și folosire efectivă a Armatei în timp de pace și de război; relațiile dintre Armată și celelalte instituții guvernamentale ale societății, precum și cu cele non-guvernamentale; modalitățile, scopul și finalitatea participării Armatei la viața socio-politică a țării.

Celălalt aspect al binomului relațional vizează influența Armatei asupra clasei politice. Influența exercitată în acest caz este directă sau mediată și se referă la: modul de folosire a resurselor financiare, economice, științifice și umane ale statului; sistemul de guvernare, de elaborare și realizare a politicii de securitate și apărare a statului; modalitățile de acțiune în urgențe civile și militare, de rezolvare a conflictelor din interiorul unui stat, dintre state sau grupări de state. În general, Armata furnizează clasei politice consiliere militară, argumente militare pentru elaborarea unei politici de securitate și apărare națională coerentă și eficientă, suport și structuri de susținere militară a interesului național.

Deși Armata este o instituție socială a statului, subordonată acestuia, raporturile de interdependență dintre aceste două entități nu sunt numai necesare, ci și esențiale.

IV. Conducerea și controlul Armatei în sistemul statului de drept

Armata este condusă și controlată, prin mijloace democratice, de către structurile politice civile ale statului de drept.

Textul *Constituției din 1991* stabilește că România este un stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil, stat de drept, democratic și social; forma de guvernământ a statului este republica. Statul are ca fundament unitatea poporului român. Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări, funcțiile și demnitățile publice, civile sau militare fiindu-le în egală măsură accesibile. Cetățenii au dreptul de a alege și a fi aleși în instituțiile de conducere reprezentativă a statului, precum și obligația și dreptul să apere România (art. 52/1). Serviciul militar este obligatoriu. “Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării” (art. 58/2). Constituția stabilește faptul că **“Armata este subordonată exclusiv voinței poporului pentru garantarea suveranității, a independenței și a unității statului, a integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale”** (art. 117/1). În același timp, Consiliul Suprem de Apărare a Țării este îndrituit să organizeze și să coordoneze unitar “activitățile care privesc apărarea țării și siguranța națională” (art. 118).

În *Strategia de Securitate Națională a României*, scopul acțiunii statului în sfera dezvoltării naționale rezidă în “edificarea unei României stabile, prospere și democratice, capabilă să participe eficient la dinamica vieții internaționale”. Interesele fundamentale vizate sunt: menținerea integrității, unității, suveranității și independenței statului român; garantarea drepturilor și libertăților fundamentale și asigurarea bunăstării și securității cetățenilor României; afirmarea identității naționale și promovarea acesteia ca parte a comunității de valori democratice; protecția mediului înconjurător.

“România va acționa, prin politica sa de apărare, ca parte a securității naționale, pentru: integrarea în structurile militare euro-atlantice și europene; reforma organismului militar în vederea dezvoltării unei capacități de apărare credibile, moderne și eficiente; **întărirea controlului civil și democratic asupra forțelor armate, în conformitate cu principiile și valorile democrației; consolidarea statutului României de generator de securitate, prin menținerea și îmbunătățirea contribuției la stabilitatea regională**”. **”Utilizarea mijloacelor militare reprezintă o modalitate de acțiune de ultimă instanță pentru apărarea intereselor fundamentale ale țării”** (*Strategia de Securitate Națională a României*).

Strategia Militară a României precizează: “Obiectivul fundamental al apărării naționale a României îl constituie realizarea capacității militare necesare și adecvate pentru apărarea suveranității și independenței naționale, a integrității și unității teritoriale, a democrației constituționale și a statului de drept”. Ca **obiective militare**, de interes național, se detașează: prevenirea conflictelor și gestionarea crizelor care ar putea afecta direct securitatea României; sprijinirea autorităților publice în caz de urgențe civile și prin acțiuni cu caracter umanitar; prevenirea, descurajarea și zădărnicierea unei eventuale agresiuni armate împotriva României; sporirea contribuției la stabilitatea regională; integrarea graduală în structurile militare ale NATO. *Strategia Militară a României* include între principiile sale – alături de neagresiune și caracter defensiv activ – și subordonarea Armatei în raport cu puterea politică: **“Armata se subordonează și răspunde în fața conducerii democratice civile a statului. Cadrul legal al Constituției stabilește controlul democratic civil asupra forțelor armate de către conducerea politică a statului – Parlament, Președinte, Consiliul Suprem de Apărare a Țării, Guvern – precum și**

procedeele de luare a deciziilor strategice. Folosirea forțelor armate pentru apărarea țării reprezintă o decizie politică ce se adoptă de către conducerea României. Politica de apărare și procesul bugetar sunt transparente și se desfășoară pe baza hotărârilor Parlamentului". Legea apărării naționale din 1994 stipulează: "Conducerea sistemului național de apărare este un atribut exclusiv și inalienabil al autorităților constituționale ale statului și se realizează de către: Parlament, Președintele României, Consiliul Suprem de Apărare a Țării, Guvernul României, Ministerul Apărării Naționale și autoritățile administrației publice cu atribuții în domeniul apărării naționale". Documentele diplomatice, semnate de reprezentanții României conțin articole explicite referitoare la relația Armată – societate – societate civilă, în regimul politic al democrației reprezentative. Documentul Cadru al Parteneriatului pentru Pace, din 11 ianuarie 1994, reclamă din partea statelor membre: "(a) facilitarea transparenței procesului de elaborare a planurilor și bugetelor pentru apărare; (h) determinarea exercitării unui control democratic asupra forțelor armate". Controlul civil democratic asupra Armatei se evidențiază, de altfel, drept condiție prioritară de aderare la NATO și UE.

Mai multe legi reglementează relațiile militare externe și angajamentele de securitate internațională asumate de România (ratificarea Tratatului cu privire la forțele armate convenționale în Europa, din 19 noiembrie 1990; ratificarea unor acorduri referitoare la relațiile militare cu alte state, inclusiv Acordul de Parteneriat pentru Pace din 19 iuni 1995 etc.). Participările României la misiuni internaționale de pace sunt, la rândul lor, validate prin **hotărâri** ale Parlamentului.

Așadar, societatea românească își construiește și controlează Forțele Armate, în primul rând, prin intermediul **instituțiilor politice** specifice: Parlamentul, Președintele Statului și Guvernul României. Acesta este un control democratic absolut necesar și benefic, reglementat prin lege și exercitat ca atare.

A. Parlamentul exercită o conducere și un control asupra instituției militare în calitatea sa de organ suprem reprezentativ al națiunii și de unică autoritate legiuitoare.

Ca putere legiuitoare, Parlamentul stabilește prin legi organice: **structura și misiunile Armatei și ale sistemului de securitate națională; politica, doctrina și strategia în domeniul securității naționale și apărării armate; sistemul de alianțe și relații militare externe; regimul stării de asediu și al celei de urgență; locul și rolul Armatei în societate, inclusiv asigurarea protecției cadrelor militare în activitate, rezervă și retragere** etc. Pe aceste baze s-a edificat în România un nou *subsistem al legislației cu conținut militar*, pus de acord cu exigențele statului de drept și cu normele specifice instituțiilor europene și euro-atlantice.

Până în anul 2001, Parlamentul a reglementat prin legi: regimul juridic al apărării naționale (Legea nr. 45/1994); pregătirea economiei naționale și a teritoriului pentru apărare (Legea nr. 73/1995); pregătirea populației pentru apărare (Legea nr. 46/1996); statutul cadrelor militare (Legea nr. 80/1995) și salarizarea lor (Legea nr. 138/1999); organizarea și funcționarea Consiliului Suprem de Apărare a Țării (Legea nr. 39/1990) etc. Organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale s-au stabilit, însă, printr-o Ordonanță de urgență (nr. 14/2001), spre deosebire de organizarea și funcționarea Ministerului de Interne, a Serviciului Român de Informații, a Serviciului de Informații Externe, a STS, care beneficiază de legi ordinare.

În virtutea împuternicirilor de conducere statală, Parlamentul stabilește și direcțiile principale ale activităților socio-economice, culturale, politice și juridice. O importanță deosebită în contextul evidențiat o are aprobarea de către Parlament a Bugetului de stat, în compunerea căruia se încadrează și Bugetul Armatei.

Dimensiunea Bugetului Armatei se stabilește în raport cu: nevoile financiare autoevaluate de Armată; capacitatea Guvernului de a răspunde nevoilor generale ale societății, în particular celor de apărare; voința politică a parlamentarilor. Specialiștii apreciază că Parlamentul controlează prin Buget la modul cel mai **concret, ferm și definitiv instituția militară**.

Pe de altă parte, același Parlament aprobă declararea mobilizării parțiale sau generale, declararea stării de război, suspendarea sau încetarea ostilităților militare, încuviințarea stării de asediu sau de urgență - toate la sesizarea Președintelui României. De asemenea, Parlamentul dezbate și aprobă Raporturile anuale ale Consiliului Suprem de Apărare a Țării și îi direcționează activitatea prin hotărâri ale plenului celor două Camere.

Prin puterile sale în domeniul alegerii, formării, numirii sau revocării unor autorități statale, Parlamentul probează o anumită preeminență asupra celorlalte puteri publice; el poate să îl suspende pe Președinte, care este și Comandantul Suprem al Forțelor Armate; totodată, Parlamentul acordă sau nu votul de încredere Programului și listei Guvernului, din care face parte și Ministrul Apărării.

În fine, Parlamentul are dreptul de a controla direct modul de respectare și aplicare a Constituției și legilor, precum și felul în care autoritățile statale își interpretează rolul specific în mecanismul statului. Acest control este deplin, în sensul că Parlamentul poate evalua întreaga activitate, poate anula actele ilegale și revoca organe de stat sau înalți funcționari. Controlul parlamentar se materializează prin: dări de seamă, mesaje, rapoarte, programe, întrebări, interpelări, informări, comisii parlamentare (permanente, de anchetă, speciale). Camera Deputaților și Senatul au comisii parlamentare distincte de apărare, ordine publică și siguranță națională. Comisiile de profil examinează toate proiectele Guvernului și propunerile legislative privind Armata: **în mod normal, comisiile parlamentare trebuie să faciliteze, în principal, desfășurarea unor relații armonioase și benefice între Parlament și Armată**.

B. Președintele României – în calitate de deținător al puterii executive – reprezintă statul român și este **garantul** independenței naționale, al unității și al integrității teritoriale a țării. “Președintele României veghează la respectarea Constituției și la buna funcționare a autorităților publice. În acest scop, Președintele exercită funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate” (art. 80/2). Președintele promulgă legile adoptate de către Parlament, desemnează candidatul la funcția de prim-ministru și numește Guvernul, pe temeiul validării acestuia de către Parlament. Președintele poate lua parte la ședințele Guvernului, atunci când se examinează probleme de interes național, inclusiv de natură militară. De asemenea, Președintele încheie tratate internaționale în numele României și le supune spre aprobare Parlamentului. Atribuțiile militare ale Președintelui sunt bine precizate: **comandantul Forțelor Armate și președinte al Consiliului Suprem de Apărare a Țării**; “el poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau generală a Forțelor Armate” (art. 92/2); “în caz de agresiune Armată îndreptată împotriva țării, Președintele României ia măsuri pentru respingerea agresiunii și le aduce neîntârziat la cunoștința Parlamentului, printr-un mesaj” (art. 92/3); Președintele instituie și starea de asediu sau starea de urgență și solicită Parlamentului aprobarea pentru măsurile adoptate; Președintele conferă decorații și titluri de onoare și acordă gradele de mareșal, general și amiral.

C. Guvernul – ca o componentă esențială a puterii executive – asigură realizarea politicii interne și externe a țării și exercită conducerea generală a administrației publice. Guvernul conduce și controlează Armata în sistemul de

conducere a administrației publice centrale de specialitate (“ministerele se organizează numai în subordinea Guvernului” – Constitutia României, art. 115/1). Forțele Armate, în primul rând Armata, fac parte dintre instituțiile administrației publice centrale și de specialitate. Guvernul poate: iniția proiecte de lege; adoptă hotărâri și ordonanțe (în temeiul unei legi de abilitare); răspunde politic numai în fața Parlamentului; negocia și semna acorduri, convenții, înțelegeri, tratate la nivel guvernamental și departamental.

Dacă prin Constituție se precizează că “structura sistemului național de apărare, organizarea Armatei, pregătirea populației, a economiei și a teritoriului pentru apărare, precum și statutul cadrelor militare se stabilesc prin lege organică” (art. 117/2), Legea de funcționare a Guvernului, nr. 4/1991 litera n, prevede: acesta din urmă “aduce la îndeplinire măsurile adoptate potrivit legii, pentru organizarea generală a forțelor armate, înzestrarea acestora și fixarea contingentelor anuale de cetățeni ce urmează să fie chemați la îndeplinirea serviciului militar”. Drept rezultat, o serie de **hotărâri** de Guvern reglementează: structura organizatorică a Ministerului Apărării Naționale (nr. 282/1994); funcționarea Institutului Medico-Militar, a Academiei de Înalte Studii Militare și a Academiei Tehnice Militare; portul uniformei; angajarea militarilor pe bază de contract; drepturile de hrană și de echipament ale personalului din sectorul de apărare; măsuri de aplicare a unor convenții internaționale de interzicere a producerii de arme de distrugere în masă etc. Guvernul a emis și ordonanțe de urgență referitoare la: regimul stării de urgență și al stării de asediu (nr. 1/1999), măsuri de protecție socială pentru cadrele militare și salariații civili (nr. 100/1999), trecerea unităților militare de protecție civilă în subordinea Ministerului de Interne (nr. 179/2000), organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale (nr. 14/2001). La rândul ei, Planificarea apărării naționale a făcut obiectul unei ordonanțe (nr. 52/1998), în vreme ce Strategia militară a României a fost aprobată printr-o hotărâre de Guvern (nr. 318/2000), ca și organizarea structurilor centrale ale Ministerului Apărării Naționale (nr. 489/2000).

Primul-ministru conduce Guvernul și coordonează activitatea membrilor acestuia, prezintă Parlamentului rapoarte și declarații cu privire la politica Guvernului, propune Președintelui revocarea și numirea unor miniștri, reprezintă Guvernul în relațiile cu celelalte puteri ale statului etc. Concomitent, el numește și eliberează din funcție secretarii și sub-secretarii de stat, semnează hotărârile și ordonanțele adoptate de Guvern și unele decrete prezidențiale.

D. Ministrul Apărării Naționale

Ca membru al Guvernului, ministrul aplică politica acestuia în domeniul subsistemului militar reprezentat de Armată; deopotrivă, el promovează interesele specifice Armatei în Guvern, în raport cu celelalte instituții ale statului, cu mediul politic și cu societatea civilă. Prin intermediul Șefului Statului Major General, al Secretarilor de Stat și al Inspectorului Șef, Ministru Apărării Naționale își exercită autoritatea asupra ansamblului Armatei. În același timp, Ministrul Apărării coordonează și activitatea Secției Militare din cadrul Curții Supreme de Justiție, Secția Parchetelor Militare și Direcția Instanțelor Militare din cadrul Ministerului de Justiție. Consiliul Militar Superior al Armatei are rol de organ consultativ al Ministrului Apărării Naționale.

E. Instanțele judecătorești

Constitutia României și Legea pentru organizarea judecătorească (nr. 92/1992) stabilesc faptul că Justiția este guvernată de principiile independenței și inamovibilității judecătorilor. Judecătorii sunt numiți de Președinte la propunerea unui Consiliu Superior al Magistraturii, ales de Parlament. Instanțele militare judecă:

infracțiunile săvârșite de militari, anumite infracțiuni comise de civili (asupra unor bunuri aflate în proprietatea, administrarea și folosința Forțelor Armate sau în legătură cu obligațiile lor militare), infracțiuni săvârșite de către personalul civil din Armată. Cadrele militare care săvârșesc infracțiuni civile sunt judecate de instanțele civile. **În conformitate cu legislația în vigoare, cadrele militare și personalul civil din Armată nu beneficiază de privilegii juridice.**

F. Consiliul Suprem de Apărare a Țării

Constituția României prevede: “Consiliul Suprem de Apărare a Țării organizează și coordonează unitar activitățile care privesc *apărarea țării și siguranța națională*” (art. 118). Consiliul este prezidat de Președintele României și îi include pe Ministrul Apărării Naționale și Șeful Statului Major General, pe lângă Primul-Ministru, Ministrul de Externe, Ministrul de Interne, directorii SRI și SIE, Consilierul pentru apărare și siguranță națională al Președintelui. Această instituție a administrației publice centrale face propuneri adresate Președintelui și Parlamentului și adoptă hotărâri proprii, în sfera securității naționale. Astfel, Consiliul Suprem de Apărare a Țării propune spre aprobarea Parlamentului: **concepția fundamentală de apărare a țării; structura sistemului național de apărare; declararea stării de război; suspendarea ostilităților; armistițiul etc. (Legea nr. 39/1990). Tot CSAT analizează situațiile în care se impune declararea stării de urgență, a stării de asediu și a mobilizării parțiale sau generale.** Importante sunt atribuțiile CSAT de a analiza și aproba: organizarea sistemului național de apărare; dislocarea și redislocarea marilor unități, de la eșalon brigadă în sus; planul de mobilizare a economiei naționale; programele de înzestrare cu tehnică militară; planul de colaborare dintre MApN și MI pentru apărarea unor obiective importante de pe teritoriul național; menținerea și restabilirea ordinii de drept; orientările de bază în domeniul relațiilor militare internaționale; proiectele de tratate și acorduri militare internaționale; rapoartele conducătorilor organelor administrației de stat cu responsabilități în securitatea națională etc. CSAT se convoacă de către Președinte și adoptă hotărâri prin vot deschis, cu majoritate simplă. Hotărârile adoptate de CSAT sunt obligatorii. Anual, CSAT prezintă în Parlament o dare de seamă asupra activității desfășurate.

G. Curtea Constituțională, Curtea de Conturi și Avocatul Poporului

Alcătuată din 9 judecători (câte 3 desemnați de Camera Deputaților, Senat și Președinte), **Curtea Constituțională** – ca organ politico-jurisdicțional – controlează constituționalitatea legilor, înainte de promulgarea acestora de către Președinte. Sesizarea Curții se poate realiza de către: Președinte, Guvern, Curtea Supremă de Justiție, cel puțin 50 de deputați sau 25 de senatori. Dacă fiecare cameră a Parlamentului aprobă textul de lege trimis spre examinare, Președintele are obligația de a promulga legea respectivă, în pofida observațiilor Curții Constituționale.

Curtea de Conturi este o autoritate publică autonomă destinată controlului (și jurisdicției) asupra modului de formare, administrare și de întrebuințare a resurselor financiare ale statului și ale sectorului public (Constituția României și Legea nr. 94/1992). Membrii Curții de Conturi – independenți și inamovibili – sunt numiți de Parlament.

Avocatul Poporului este desemnat de Senat pe o durată de 4 ani și are ca “misiune” ocrotirea drepturilor și libertăților cetățenilor în raporturile dintre instituțiile publice și cetățean.

H. Elemente de control ale societății civile. Societatea civilă participă la controlul democratic asupra Armatei, în principal, prin mass-media și organizațiile

nonguvernamentale cu obiective de promovare a drepturilor omului și cetățeanului, a drepturilor constituționale, a drepturilor minorităților etnice și culturale, a libertăților religioase, a protecției mediului etc.

Mass-media sunt una dintre principalele căi ce asigură comunicarea dintre Armată și societatea civilă. În plus, lumea militară posedă un important potențial pentru construirea marilor evenimente mediatice, însă nu reușesc să se exprime eficient și prompt astfel încât să întrunească condițiile necesare îndeplinirii unui asemenea rol. Studiul, fie și doar superficial, al presei militare scrisă și audio-vizuală relevă faptul că subiectele abordate depășesc rareori granițele universului militar, iar acest lucru face ca produsele procesului de informare să fie accesibile doar membrilor grupului militar și, în cel mai bun caz, civililor interesați. Problema ce se conturează vizează nu numai acest aspect, ci și lipsa procesului de comunicare propriu-zis: se face doar informare și nu comunicare. Este necesară o comunicare deplină între Armată și societatea civilă pentru a obține o imagine pozitivă a instituției militare, consensul și legitimarea deplină a acesteia. Nu ajunge doar respectarea principiului “transparentă maximă cu minimum de întârziere”¹, ci este necesară explorarea tuturor canalelor disponibile comunicării pentru ca tot ceea ce are însemnătate pentru lumea militară să devină la fel și pentru cea civilă, iar desfășurarea procesului de socializare militară să decurgă în condiții optime.

Comunicarea dintre mass-media generale și Armată (incluzând aici și mass-media militare) trebuie să ofere, în final, cetățeanului un serviciu de utilitate publică pentru caracterul eminentamente instituțional pe care acest tip de mesaj îl conține și căruia informarea publică ar trebui să îi fie interpret și promotor. Un astfel de serviciu ar putea pune o întregă țară în fața realității de a opta în ceea ce privește apărarea și securitatea sa, de a permite unor largi straturi ale populației să ia parte la procese decizionale însemnate pentru viața națiunii (exemplul Franței este semnificativ: Armata franceză a pus în acțiune un circuit extern de informare pentru anunțarea reformei forțelor armate, cu implicarea maximă a statului și cu intervenția televizată a președintelui Chirac).

În cazul României, în luna mai 1995 comunicarea cu societatea civilă a fost reglementată de “Instrucțiunile privind organizarea activității de informare și relații publice în Armată”. Conform acestui document, componentele sistemului de informare și relații publice din Armată sunt următoarele:

- Direcția de relații publice;
- Purtătorul de cuvânt al Ministerului Apărării Naționale;
- Ofițerii cu informarea și relațiile publice;
- Mijloacele de informare în masă militare centrale și locale.

Raportul Armată – sindicate. Cu toate că în unele țări se discută mult despre *apolitismul* și *neutralismul social* al Armatei, în situații conflictuale fiecare dintre părțile implicate încearcă să o atragă de partea sa. Există și posibilitatea declanșării conflictelor chiar în interiorul instituției militare. Riscurile cele mai mari vin din partea salariaților civili al căror status în interiorul Armatei este diferit de cel al militarilor. Pentru a putea să-și comunice propunerile și doleanțele într-un cadru instituționalizat, civilii se pot organiza în sindicate. În anul 1996, existau în România trei structuri sindicale dintre care primele două afiliate la CNSRL-Frăția, iar ultimul la Uniunea Județeană a Sindicatelor - Timiș:

- *Federația sindicatelor libere ale salariaților civili din MAPN;*

---

¹ Diaconescu, Gheorghe; Șerban, Floarea; Pavel, Nicolae, *Controlul democratic asupra Armatei în România*, Ed. Enciclopedică, București, 1996, 486 pag., p. 187.

- *Federația "Scut" a sindicatelor libere și independente ale salariaților civili din unitățile MApN;*
- *nucleul celor trei sindicate din garnizoana Timișoara.*

Rolul acestor structuri este de a prezenta periodic conducerii MApN propuneri pentru îmbunătățirea activității întregului flux relațional. Reprezentanții lor participă la elaborarea studiilor pentru restructurarea agenților economici din sectorul producției de apărare, la lucrările Comisiei de Coordonare a Producției de Apărare, la rezolvarea problemelor unităților care produc pentru apărare.

Raportul Armată - organizații non-guvernamentale. Între instituția militară și organizațiile non-guvernamentale s-a stabilit o cale de comunicație cu două sensuri, astfel încât reprezentanții militari participă activ la construirea societății civile, iar aceasta, la rândul ei, contribuie indirect la desfășurarea activităților militare. Cadrele militare pot înființa ONG-uri care să sprijine dezvoltarea societății civile, să promoveze normele și valorile militare, să facă cunoscute principalele figuri ale istoriei militare și, implicit, ale istoriei naționale. În același timp, societatea civilă își poate aduce aportul la întărirea procesului de socializare militară, la sprijinul cadrelor disponibilizate în urma reformei Armatei (în special în cazul României), la integrarea valorilor materiale și spirituale ale Armatei în structura societății.

În România, relația dintre Armată și organizațiile non-guvernamentale se desfășoară în ambele sensuri prezentate mai sus: doar în anul 1996, existau patru organizații non-guvernamentale cu membri fondatori cadre militare:

- *Asociația Română de Drept Umanitar;*
- *Asociația "Manfred Worner";*
- *Institutul Român pentru Drepturile Omului;*
- *Liga Apărării Drepturilor Omului*

al căror scop este acela de a întări rolul și de a crește importanța Armatei în societate în ansamblul său, nu numai în cadrul societății civile.

➤ În democrația contemporană, conceptul de **control civil democratic asupra Forțelor Armate** nu mai este suficient; noile cerințe ale mediului intern și extern de securitate au determinat ca, în sfera de preocupări NATO, să apară domenii distincte ale activității militare. În acest sens, necesitatea ca Forțele Armate să ofere sprijin autorităților centrale și locale, dar și populației civile din zonele de conflict armat sau din zonele unde s-au produs calamități naturale sau dezastre, a condus la instituționalizarea a noi concepte dintre care cel mai important este acela de **cooperare civili – militari**. Această sintagmă definește acțiunile întreprinse în scopul colaborării și cooperării între componenta militară și cea civilă a sistemului social, cu o arie mai largă de cuprindere, atingând și sfera politicului.

Pentru a delimita partea operațională (segmentul acțional) de partea politico-militară și pentru adaptarea conceptuală a terminologiei la cerințele NATO, la nivelurile strategic (Statul Major General), operativ și tactic este folosită sintagma **cooperare operațională civili-militari (CIMIC)**, ce reprezintă *ansamblul activităților de coordonare și cooperare în sprijinul misiunii, dintre comandanții militari, pe de o parte, și autoritățile centrale și locale, populația civilă, ONG-uri, organizații internaționale etc., pe de altă parte*. Necesitatea folosirii forțelor militare în operații de sprijin al păcii sub mandat ONU sau al altor organisme internaționale, a impus lărgirea spectrului CIMIC în acțiunea de sprijinire a trupelor din componerea Forței Multinaționale prin crearea celor mai bune relații și condiții în țara unde se acționează. Astfel, conceptul CIMIC presupune două tipuri de activități:

1. în sprijinul conducerii acțiunilor militare cu ajutorul instituțiilor civile și al populației locale, pe timpul pregătirii și desfășurării acestor acțiuni, prin stabilirea concepției de acțiune și a cadrului coordonării acestora;

2. în sprijinul administrației centrale și locale, prin restabilirea ordinii constituționale după încetarea ostilităților și normalizarea situației din zonele de conflict sau pentru înlăturarea efectelor dezastrelor naturale sau artificiale.

Din experiența recentelor conflicte armate s-a concluzionat că, atât în timp de pace, cât și în situații de criză sau la război, acțiunile militare sunt mai eficiente dacă includ sprijinul CIMIC. Alteori, însă, în cazul acordării de asistență umanitară în urma unor situații de conflict sau în urma unor dezastre, această componentă CIMIC este partea centrală a misiunii. În unele situații, Forța Multinațională poate fi parțial dependentă de populația civilă în ceea ce privește resursele și informațiile, bazându-se pe cooperarea cu autoritățile civile și pe deplina libertate de acțiune cu scopul de a asigura securitatea în anumite zone. Comandanții militari au o responsabilitate morală și legală față de populația civilă din zona de angajare, organizând acțiuni în folosul acestora în cooperare cu autoritățile centrale / locale, cu ONG-urile și cu organizațiile internaționale. Pe lângă aceste obligații și responsabilități, CIMIC are misiunea de a-l sprijini pe comandant în executarea misiunii sale, ceea ce presupune un efort deosebit din partea organismelor civile.

Pe termen lung, scopul CIMIC este de a crea condițiile necesare pentru soluționarea durabilă a crizei. Este nevoie să se armonizeze scopurile și mijloacele comandantului militar cu cele ale populației și ale instituțiilor civile din zona sa de responsabilitate, fără a utiliza forța sau amenințările cu forța. Chiar și în cazul în care se ajunge la un conflict de mare intensitate, CIMIC acționează pentru obținerea unor resurse locale, care facilitează rezolvarea situației de criză într-un cadru legal operațional. De asemenea, CIMIC furnizează date și informații corecte, conforme cu realitățile de pe teren.

Instituționalizarea conceptului de **cooperare operațională civili-militari** în Armata Română a determinat ca, în compunerea Statului Major General, în cadrul Direcției Planificare Strategică, să fie înființat **Biroul Cooperare Civili-Militari** – o structură de concepție, ce se ocupă de problemele operaționale privind cooperarea dintre instituția militară și componenta civilă a societății. Principala sa misiune este de a realiza, menține și dezvolta relațiile de colaborare ale Statului Major General și ale structurilor subordonate cu autoritățile centrale / locale, cu organizațiile guvernamentale și non-guvernamentale, cu populația civilă în vederea respectării legalității și legitimității acțiunilor militare, desfășurate independent sau în cooperare cu componentele civile ale societății.

În scopul adâncirii acestui tip de raport dintre sfera civilă și cea militară a vieții sociale, colectivul de autori propune un nou concept, acela de **parteneriat pentru securitate națională**, ce va duce la optimizarea relațiilor dintre Armată și societatea civilă, în special, atât în timp de pace, cât și în situații de criză și la război (cadru teoretic al acestui concept este elaborat în secțiunea finală a studiului nostru).

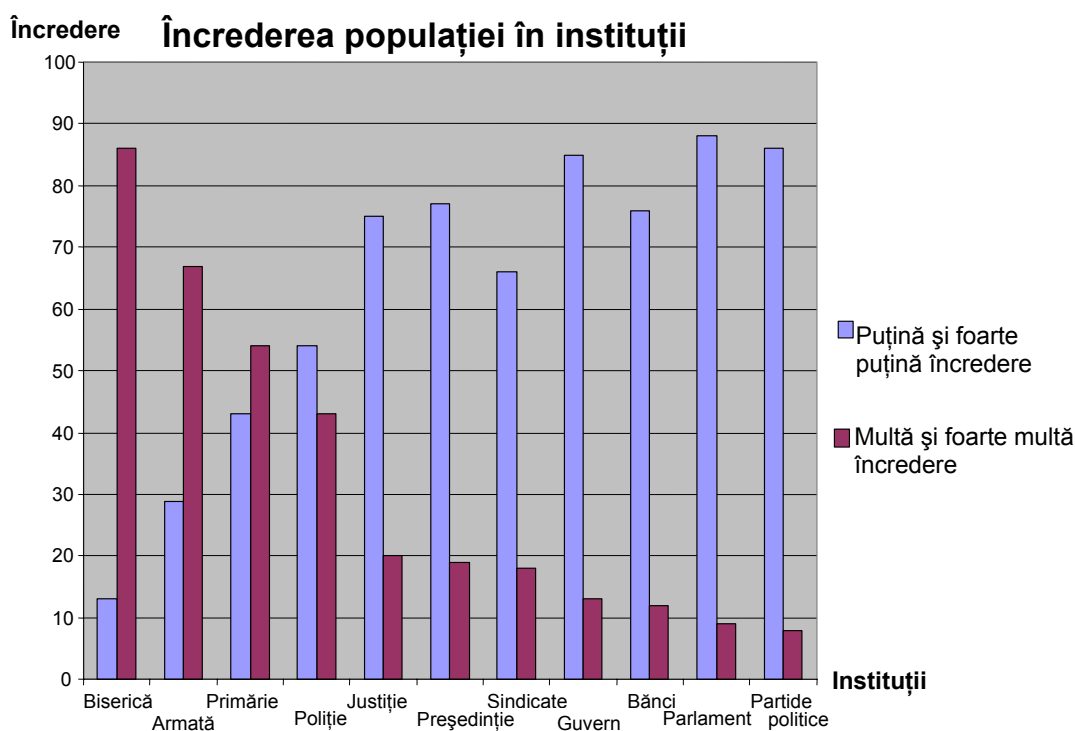
V. CONSIDERAȚII FINALE

În acest capitol, colectivul de autori își propune să analizeze două aspecte esențiale ale problematicii **societate civilă – Armată – stat**: în primul rând, este vorba despre factorii ce determină **încrederea populației în instituția militară**, ca răspuns la întrebarea **“Care este imaginea Armatei în societatea românească?”**, iar în al doilea rând, pe baza răspunsului la această interogație, vom propune conceptul de **parteneriat pentru securitate națională între Armată și societatea civilă**, ce are rolul de a optimiza, prin instituționalizarea sa, funcționalitatea raporturilor dintre cele trei entități studiate.

V.1 ÎNCREDEREA ÎN INSTITUȚIA MILITARĂ

Existența unui binom relațional Armată-societate civilă este deosebit de importantă pentru păstrarea și promovarea stabilității și securității naționale. Armata influențează viața socială și, în același timp, societatea civilă exercită un control indirect asupra organismului militar, control ce garantează păstrarea de către Armată a rolului constituțional în asigurarea securității și apărării naționale.

În România, această relație se desfășoară într-un mod optim având în vedere gradul dezvoltării societății civile de aici. Drept dovadă stau rezultatele sondajelor de opinie în care Armata ocupă al doilea loc după Biserică la capitolul încrederii populației în instituții¹.

¹ În anul 2000, 67% din populația României și-a manifestat încrederea mare și foarte mare în instituția militară – Barometrul de opinie publică FSD, noiembrie 2000.

Analizând aceste date și corelându-le cu analiza Armatei ca instituție socială, este relevat modelul explicativ al fenomenului de încredere a societății în instituția militară:

1. *factori extrainstituționali*:

- încrederea ca efect al istoriei, ca înclinație spre tradiție – încrederea ridicată în instituția militară este un efect al prezentării pozitive a rolului Armatei în istoria României;
- încrederea ca expresie a nevoii existenței unui punct de sprijin în tranziție – Armata este asociată unor valori fundamentale (independență, suveranitate, integritate teritorială) ce nu pot constitui obiectul transformărilor tranziționale;
- încrederea ca mecanism de reducere a incertitudinii – tranziția socială determină crearea unor situații inedite cu care indivizii umani se confruntă. Aceste situații generează puternice stări de incertitudine și de insecuritate ce se manifestă prin conștientizarea amenințărilor reale sau imaginare, urmată de orientarea spre și sprijinirea acelor actori sociali care se pot opune amenințării. În acest context, Armata este apreciată și valorizată ca fiind singura capabilă să promoveze și să salvgardeze interesele vitale ale națiunii;
- încrederea ca o componentă a mentalului colectiv – fundamentele credibilității instituției militare țin de structurile profunde ale memoriei colective cristalizate de-a lungul istoriei.

2. *factori instituționali* (aceștia au fost explicați anterior):

- corelația dintre Armată și populație;
- relația Armată – cultură;
- raporturile de natură economică stabilite între Armată și societate;
- relația dintre Armată și politică.

Trebuie precizat că pentru o analiză completă a imaginii Armatei în societatea românească, aspectul de încredere în instituția militară nu este suficient. Această problematică constituie un studiu în sine bazat pe o anchetă socială de proporții, a cărei realizare de către colectivul de cercetare nu a fost posibilă din cauza resurselor materiale și umane limitate; însă analiza secundară de date provenite din sondajele de opinie publică prezentată mai sus și concluziile discuțiilor din cadrul atelierului de lucru cu tema Relația dintre societate civilă și Armată în România (realizat de *Centru de Studii Strategice de Securitate în cooperare cu Federația Sindicatelor Jurnaliștilor și Tipografilor din România și Institutul pentru Studii și Educație Sindicală – Anexa II*) sunt edificatoare pentru a putea răspunde interogațiilor propuse de studiul de față.

➤ Este absolut necesară așezarea raporturilor dintre Armată și societatea civilă pe criteriul credibilității reciproce, în care relaționarea să devină fluidă, viabilă și operațională. Această stare de fapte corespunde necesității derivată din imperativul democratizării procesului de reconstrucție a securității și apărării țării, în concordanță cu principiile lumii democratice în ansamblul său și cu cerințele integrării europene și euro-atlantice.

În cazul României, este realizată o proporție corespunzătoare între controlul subiectiv și cel obiectiv al societății.

În ceea ce privește *controlul subiectiv*, coaliția de forțe politice la putere exercită un control politic constituțional.

Controlul obiectiv, însă, este realizat parțial din câteva motive obiective:

- insuficiența resurselor, în special a celor financiare;
- nefinalizarea acumulării de experiență metodologică;

- suprapunerea peste procesul de restructurare și de reorganizare a Armatei;
- realizarea în paralel cu acțiunile necesare integrării politice în structurile europene și euroatlantice.

➤ Prezentul studiu se axează pe **controlul civil democratic asupra Armatei**; teme precum relația Armată – presă sau raporturile Armatei cu sindicatele și ONG-urile ar trebui să facă obiectul unor cercetări speciale, distincte și aprofundate. Oricum, din investigațiile sumare pe care le-am efectuat, se desprind câteva concluzii preliminare:

- controlul civil democratic asupra Armatei s-a instaurat în România fără dificultăți majore;

- problemele Armatei sunt însă cunoscute în mod trunchiat și, uneori, deformat în societatea civilă. Câteva cauze pentru actuala situație se referă la: lipsa unei concepții clare, de perspectivă asupra relației Armată – societate civilă la nivelul instituției militare; lipsa unor structuri militare care să *promoveze* interesele și imaginea Armatei în societatea civilă (de exemplu, lipsește un *club* al ziariștilor militari și civili); inexistența unor mecanisme instituționalizate (*mese de lucru* la nivelul Ministerului Apărării și Statului Major General) prin care să se efectueze *lobby* pentru Armată în mediile politice (Parlament, Guvern, partide politice ș.a.m.d.); schimbarea lentă a mentalității cadrelor militare, încă tributare iluziei că Armata se poate sustrage atenției opiniei publice în rezolvarea problemelor sale (dotare și înzestrare, promovarea cadrelor, tratamentul militarilor, organizarea și desfășurarea unor manevre etc.). Pe de altă parte, nu se materializează o *gândire anticipativă asupra provocărilor* pe care le va întâlni pe mai departe Armata în mediul intern de securitate (de exemplu, o nouă *Lege sindicală* va permite dezvoltarea mișcării sindicale și în Armată). Un grup de lucru Armată – societate civilă (constituit din militari și civili din afara Armatei) ar putea corela regulamentele noastre cu mutațiile din legislația civilă, cu transformările din administrație de stat și din ansamblul societății. În această direcție, și în alte situații, Armata ar trebui să mențină un contact strâns cu asociațiile de veterani și rezerviști (bineînțeleș, după *debirocratizarea* lor).

V.2 PROPUNERE PENTRU UN PARTENERIAT PENTRU SECURITATE (și apărare) NAȚIONALĂ ÎNTRE ARMATĂ ȘI SOCIETATEA CIVILĂ

Dat fiind contextul prezentat, o mai bună soluție pentru optimizarea și fluidizarea relației Armată – societate civilă pare a fi instituirea unui *parteneriat* între aceste două entități.

Parteneriatul, în sens larg, constă în dezvoltarea colaborării, coordonării sau cooperării între organizațiile sectorului public (guvernamental) și cele ale sectorului nonprofit¹. Parteneriatul reprezintă acea relație dintre două sau mai multe instituții, ce are drept obiect desfășurarea în colaborare a unor programe sau proiecte, în cadrul cărora părțile au drepturi egale cu privire la stabilirea obiectivelor, a mijloacelor de implementare, a evaluării rezultatelor. De asemenea, toți partenerii contribuie la asigurarea resurselor materiale, umane, financiare și documentare în vederea realizării în bune condiții a programelor și proiectelor.

Particularizând pentru cazul Armată – societate civilă, colectivul de autori propune conceptul de **parteneriat pentru securitate (și apărare) națională**.

¹ Vlăsceanu, Mihaela, *Politica socială și sectorul nonprofit*, în “Politici sociale. România în context european”, ed. Elena Zamfir și Cătălin Zamfir, Ed. Altenative, București, 1996, pp.83-98.

Promovarea, în primul rând de către conducerea Armatei Române, a unui astfel de parteneriat va permite realizarea cu mai mare ușurință a intereselor naționale fundamentale, în concordanță cu evoluția proceselor de integrare europeană și euro-atlantică. Nu trebuie pierdut din vedere faptul că politica de securitate a României trebuie să răspundă nu numai provocărilor și oportunităților noului mediu de securitate global și regional, cât mai ales **transformărilor interne**. În acest sens, putem afirma că, în condițiile unui management defectuos al tranziției economice și sociale, societatea românească este caracterizată de diminuarea autorității și eficienței instituțiilor statului (aceleași sondaje de opinie publică analizate mai sus relevă încrederea extrem de scăzută a populației în Parlamentul și Guvernul României), de inducerea unei stări de incertitudine și insecuritate la nivel social. Studiile de specialitate¹ au relevat faptul că, în țara noastră, *modelul culturii politice* specifice este deficitar:

- insuficientă informare și comunicare politică;
- valori joase ale competenței civice subiective;
- valori joase ale atașamentului față de sistemul politic;
- valori joase ale cooperării, solidarității, participării organizaționale, în general, și politico-civice, în special.

O dezvoltare democratică armonioasă, stabilitatea sistemului politic și creșterea eficienței instituțiilor democratice pot fi realizate numai cu ajutorul unui model al culturii politice caracterizat de întrepătrunderea armonioasă a participării politice pe fondul tradiției (care impune respect față de lege și loialitate față de structura puterii), cu orientările maxime ale indivizilor față de toate obiectele politice, mai ales ca participanți activi. Cetățenii informați, activi, implicați rațional în viața politică indică o democrație stabilă, consolidată. În schimb, în cazul României, majoritatea cetățenilor cred că obligațiile lor civice constau doar în conformarea la sistemul politic, în respectarea *Constituției* și a legislației, a sistemului politic așa cum sunt ele². Românii sunt adepții obligațiilor civice pasive, de conformare la sistemul politic și legislativ, fără să-și propună participarea la elaborarea legilor, la schimbarea lor atunci când este cazul, la monitorizarea modalității de cheltuire a banilor publici, a modului în care guvernanții își îndeplinesc mandatul.

Așadar, putem afirma că societatea civilă românească nu și-a asimilat încă **rolul de subiect participativ în relațiile cu statul**, condiție esențială pentru construirea unei democrații stabile și durabile. Din acest motiv este necesar să se acorde atenție realizării unei formule de implicare a societății civile în realizare acelor interese naționale fundamentale stabilite de *Strategia de securitate națională a României*:

1. menținerea integrității, unității, suveranității și independenței statului român;
2. garantarea drepturilor și libertăților fundamentale și asigurarea bunăstării și securității cetățenilor României;
3. afirmarea identității naționale și promovarea acesteia ca parte a comunității de valori democratice;
4. protecția mediului înconjurător.

De asemenea, societatea civilă poate fi consultată și în ceea ce privește **vulnerabilitățile mediului intern de securitate** în care este direct implicată: agravarea problemelor de natură economică, financiară și socială, generate de prelungirea tranziției (această situație poate declanșa criza statului de drept și a

---

¹ Nedelcu, Elena, *Democrația și cultura civică*, Ed. Paidea, București, 2000. Lucrarea reprezintă materializarea cercetării cu tema "Pattern-ul culturii politice în România", realizată de autoare în perioada 1997-1999.

² Idem.

funcționării societății românești); diminuarea eficacității unor instituții ale statului în gestionarea fenomenelor sociale și economice ale tranziției și în procesul de armonizare cu Uniunea Europeană în vederea integrării; accentuarea fenomenelor de corupție, de administrare deficitară a resurselor, acutizarea inechităților sociale și a efectelor economiei subterane; scăderea nivelului de coeziune socială și civică; emigrarea specialiștilor din diferite domenii de vârf, fenomen ce afectează potențialul de dezvoltare al societății românești; menținerea unor disparități de dezvoltare între regiunile țării; nerespectarea normelor ecologice și menținerea în funcțiune a obiectivelor industriale cu un grad de risc ridicat; deficiențe în protecția informațiilor clasificate; menținerea la un nivel scăzut a infrastructurii informaționale și, nu în ultimul rând, ca o consecință a majorității acestor vulnerabilități, *încetinirea procesului de reformă și restructurare a Armatei României, ceea ce va conduce la apariția unor serioase dificultăți în îndeplinirea misiunilor fundamentale ale Armatei și a angajamentelor pe linia pregătirii pentru aderarea la NATO*¹.

Parteneriatul pentru securitate (și apărare) națională va avea în vedere participarea societății civile la realizarea **obiectivelor de securitate**, în sensul consultării acesteia în ceea ce privește integrarea în Uniunea Europeană și aderarea la NATO, consolidarea statului de drept și a mecanismelor democratice, întărirea autorității instituțiilor statului, consolidarea mecanismelor de aplicare a legii, a ordinii publice și a siguranței cetățeanului, dar și *optimizarea capacității de apărare națională*.

Construirea parteneriatului cu societatea civilă, inclusiv prin asigurarea unui echilibru între dreptul la liberă informare și necesitatea protejării informațiilor clasificate, constituie una dintre direcțiile de acțiune ale Strategiei de securitate națională a României, ce poate fi dezvoltată prin instituționalizarea conceptului propus de colectivul de autori ai acestui studiu.

Așadar, referindu-ne în special la **parteneriatul pentru securitate națională**, considerăm că pentru constituirea relațiilor de acest tip este necesară considerarea *implicațiilor unor presupuziții subiective și ale unor condiții substanțiale de cooperare*. În ceea ce privește presupuzițiile subiective, se urmărește:

- instituirea unui “respect mutual”, în sensul considerării specificului competențelor celor două domenii, a modalității de realizare optimă a acestora și a implicării autonome în finalizarea unor acțiuni comune;
- dezvoltarea încrederii reciproce;
- evitarea sancționărilor;
- centrarea pe nevoile comunității;
- asumarea responsabilității acțiunii;
- comunalitatea valorilor de referință, ceea ce oferă cadrul de instituire și evaluare neutrală a relațiilor dintre Armată și societatea civilă.

Condițiile substanțiale de cooperare partenerială se referă la elaborarea în comun a măsurilor și politicilor aplicabile într-unul dintre cele două domenii, de la identificarea nevoilor, a beneficiarilor de servicii, a mijloacelor de abordare și de soluționare a problemelor, a planurilor de acțiune și de finanțare, până la evaluarea calității serviciilor oferite. De asemenea, realizarea parteneriatului trebuie să aibă în vedere și transferul de expertiză dintr-o sferă în alta; scopul acestui proces este în primul rând de a crea competențe civile în problemele de apărare și de a îmbunătăți dialogul dintre militari și civili, dar și de a crește gradul de transparență al instituției militare și de a-i face pe civili, în special societatea civilă, să înțeleagă natura, rolul și nevoile Armatei. Transferul de expertiză din zona militară în cea civilă și invers, este

---

¹ *Strategia de securitate națională a României*, 2001.

realizat prin câteva modalități ce pot fi particularizate și pentru cazul relației Armată – societate civilă¹:

- *sesiuni de brainstorming*, al căror scop este de a ajuta staff-ul militar și societatea civilă în exercitarea responsabilităților în domeniul apărării și în dezvoltarea ideilor referitoare la tipul de forțe armate de care are nevoie țara;

- consultarea specialiștilor civili în probleme de *buget* astfel încât să se realizeze instituționalizarea efectivă a proceselor de planificare și asistare a apărării în sensul dezvoltării capacităților de realizare eficientă a scopurilor având în vedere constrângerile reale ale resurselor, condițiile de transparentă și responsabilitățile față de instituțiile democratice;

- *instruirea civililor în probleme militare* – această modalitate de transfer de expertiză presupune existența inițiativelor bilaterale, dar și o combinație de civili care cunosc aspecte militare (tehnologie, instrucție, tactică, strategie) și personal militar care înțelege pe de o parte necesitatea subordonării față de autoritățile civile și, pe de altă parte, stilul de lucru în cadrul birocrăției create. Instituțiile de învățământ militar ar trebui să fie gazdele programelor educaționale civil-militare, ale workshop-urilor și ale seminariilor (un prim pas în acest sens a fost făcut prin crearea Colegiului Național de Apărare);

- *sporirea rolului organizațiilor non-guvernamentale* în a educa societatea în privința problemelor militare și în a aduce în atenția Armatei principalele aspecte civile ale politicii de apărare. Este necesară încurajarea dezvoltării ONG-urilor atât ca forumuri academice, cât și ca elemente de gândire informală atașate departamentelor guvernamentale (staff-ul prezidențial, Ministerul Apărării Naționale, Ministerul Afacerilor Externe ș.a.m.d.);

- *conversia industriei de apărare* redundantă pentru folosirea profitabilă a sa de către societatea civilă în procesul de reconstrucție națională;

- *dezvoltarea cercetării* independente și multidisciplinare, ca modalitate de cooperare între sfera civilă și cea militară cu scopul identificării celor mai bune soluții pentru problemele apărute în derularea reformei Armatei.

➤ Constituirea relației de parteneriat între Armată și societatea civilă trebuie să ia în considerare câteva **eventuale pericole**:

a. *pericole ce amenință societatea civilă*:

- pierderea autonomiei și independenței prin intervenția profundă a Armatei în structurile civile neguvernamentale. Temerea societății civile cu privire la pierderea independenței și autonomiei este legată de însăși caracterizarea acestei entități ca fiind “independentă”; în acest context, acceptarea finanțării de către o instituție a statului, așa cum este Armata, și posibila transformare în actor statal ar conduce la pierderea acestei virtuți și la o vulnerabilitate crescută față de acțiunile guvernului. Mai mult, ar exista posibilitatea ca acțiunile organizațiilor societății civile să nu mai fie dictate de necesitățile comunității, ci de prioritățile specifice ale Armatei;

- deformarea misiunilor specifice diverselor organizații ale societății civile ca urmare a preocupării de a obține fonduri din partea Armatei (modelarea scopurilor originea în funcție de cererea potențialului finanțator);

- insecuritatea financiară;

- birocratizarea sau supraprofesionalizarea ca rezultat al pierderii flexibilității.

b. *pericole ce amenință instituția militară*:

---

¹ Donnelly, Chris, *Developing a National Strategy*, în “Central and European Issue. Romanian Foreign Affairs Review”, vol. 3, nr. 2, Buc., 1997, pp. 63-82.

- lipsa unor mecanisme adecvate de răspundere și control: deciziile cu privire la “contractarea” serviciilor societății civile pot fi luate sub presiunea timpului, fără o bază suficientă de informații și fără posibilitatea de a căuta și cunoaște potențialii contractanți;
- evaluarea deficitară a acțiunilor comune finanțate de Armată, ca rezultat al dificultății de stabilire și de aplicare a criteriilor de performanță;
- infiltrarea în Armată, sub masca intereselor societății civile, a partizanatului politic sau a unor elemente din lumea interlopă etc.;
- implicarea exagerată a societății civile în problemele particulare ale instituției militare, astfel încât să se poată realiza un control civil al Armatei;
- transparența prea mare a Armatei în relațiile cu societatea civilă, ceea ce ar pune în pericol chiar securitatea și apărarea națională.

➤ Totuși, o asemenea relație nu implică numai pericole, ci și **avantaje** a căror finalitate va fi consolidarea relației dintre Armată și restul societății. Deși acestea din urmă pot apărea numai pe termen lung, ele există și vor duce la dezvoltarea unui raport durabil și funcțional între Armată și societatea civilă. Iată câteva dintre avantajele de care ar putea beneficia organismul militar în această situație:

- îmbunătățirea imaginii Armatei în rândul populației;
- posibilitatea de găsire a noi surse de finanțare a Armatei din rândul societății civile;
- creșterea interesului tinerilor pentru stagiul militar și pentru urmarea unei cariere militare;
- participarea personalului militar la diverse activități și programe naționale și internaționale ale societății civile;
- creșterea rolului Armatei în îmbogățirea patrimoniului cultural al țării;
- îmbunătățirea capacității de reacție a populației la situații de criză, prin implicarea Armatei și a societății civile în programe de pregătire comune ș.a.m.d.

➤ În acest context, **structurarea relației de parteneriat între Armată și societatea civilă trebuie realizată cu mare atenție și într-un cadru legislativ riguros, astfel încât să fie eliminate riscurile și amenințările ce ar pune în pericol securitatea ambelor subsisteme societale și, în consecință, a întregului sistem social.**

ANEXA I

Cele patru dimensiuni ale societății civile românești

1. Structura organizațiilor societății civile:

i. organizarea intrasectorială:

- în țară, există cel puțin o rețea de organizații ale societății civile;
- cooperarea între organizațiile societății civile este împiedicată de conflictele intrasectoriale (primează competiția nelocală, propriul interes și nu rezolvarea problemelor de interes comun).

ii. relațiile organizațiilor societății civile cu sfera guvernamentală:

- administrația publică nu se implică suficient în colaborarea cu societate civilă;
- este tolerată existența organizațiilor non-guvernamentale fictive, a celor care comit ilegalități și a celor care "vânează proiecte" în interesul propriu;
- colaborarea cu administrația publică centrală și locală, cu partidele politice are un caracter ad-hoc, fiind determinată în mare măsură de contactele personale;
- reprezentanții societății civile consideră că aceasta va putea fi definită ca democratică numai atunci când organizațiile sale vor avea posibilitatea de a prelua unele dintre responsabilitățile ce revin sferei guvernamentale, în timp ce reprezentanții acestora din urmă opun rezistență unei astfel de idei.

iii. relațiile organizațiilor societății civile cu cetățenii și cu proprii membri:

- baza membrilor este activă;
- membrii organizațiilor societății civile sunt mai puțin dispuși să se afilieze la alte alianțe în interesul cetățenilor, dar sunt mult mai dispuși la formarea de alianțe pentru a promova interesele comune ale sectorului.

iv. distribuția geografică:

- organizațiile societății civile nu sunt distribuite în mod uniform în regiunile din țară. Datele culese în ultimii ani relevă o concentrare a acestora, în ordine, în: Transilvania, București (din punct de vedere statistic, este mult mai eficientă considerarea Capitalei independent de regiunea din care face parte) și Moldova.

v. resurse financiare:

- reprezintă factorul decisiv pentru funcționarea organizațiilor societății civile: există astfel de organizații care și-au încetat activitatea din cauza lipsei de fonduri;
- organizațiile societății civile nu depind exclusiv nici de resursele financiare ale sectorului privat românesc, nici de fondurile publice românești;
- politicile de finanțare stabilite de administrația publică locală și centrală coincid în prea mică măsură cu nevoile organizațiilor societății civile.

vi. factori care orientează activitatea organizațiilor societății civile:

- managementul intern este decisiv în derularea activităților societății civile;
- la baza structurii organizațiilor societății civile stă diversitatea culturală;

- în ceea ce privește activismul, organizațiile societății civile nu recurg la demonstrații violente ca mijloace curente pentru promovarea intereselor proprii în sfera publică.

2. Spațiul în care își desfășoară activitatea organizațiile societății civile:

i. *cadrul legislativ și politicile ce influențează înființarea și finanțarea organizațiilor societății civile:*

- deși birocrăția încetinește derularea activităților, înființarea organizațiilor societății civile este, în mare măsură, neproblematică;
- legislația curentă nu încurajează sponsorizările și donațiile din partea companiilor comerciale, în sensul că facilitățile acordate donatorilor ridică în continuare probleme în ciuda modificărilor suferite de legea sponsorizării;
- cu toate că organizațiile sunt scutite de impozite pe veniturile din donații, ele nu sunt scutite pentru veniturile realizate din activitățile economice.

ii. *normele socio-culturale:*

- există presiuni asupra organizațiilor societății civile de a se alătura sau sprijini grupările politice;
- comportamentul instituțiilor statului și ale sectorului privat este o reflecție a unei norme sociale care nu valorizează activismul în societate și nici acțiunile unui cetățean de a se alătura vreunei organizații;
- nu este valorizată pozitiv implicarea în programe filantropice.

3. Valorile organizațiilor societății civile:

- arată o preocupare profundă față de problematica generală a drepturilor omului;
- nu încurajează conflictele între grupurile culturale și religioase diferite și, reciproc, diferendele etnice, politice și culturale nu constituie surse de conflict în interiorul organizațiilor societății civile;
- nu tolerează rasismul;
- sunt insuficient mediatizate;
- grad mic de transparență (organizațiile pun la dispoziția publicului informații despre activitatea lor, nu și despre situația financiară pe care o consideră confidențială).

4. Impactul organizațiilor societății civile:

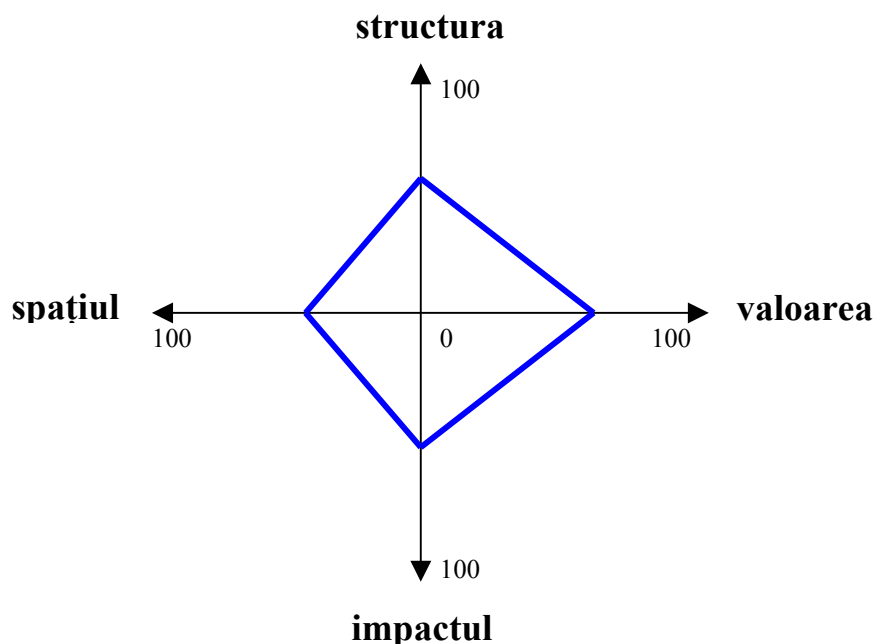
- activități eficiente: furnizarea de bunuri și servicii în beneficiul public și îmbunătățirea calității vieții indivizilor pentru care lucrează organizațiile societății civile;
- se constată un raport inegal între capacitatea organizațiilor de a răspunde priorităților și nevoilor membrilor societății civile și capacitatea de a promova interesele acestora prin influențarea politicilor publice;
- organizațiile societății civile nu sunt invitate în mod regulat să participe la inițierea unor proiecte de legi și la discutarea lor.

Valoarea sintetică a fiecărei dimensiuni prezentate a fost obținută prin realizarea mediei simple a valorii indicatorilor componenți (cei mai importanți sunt prezentați mai sus).

Valoarea fiecărui indicator este media răspunsurilor la chestinările aplicate (228 de răspunsuri valide)¹.

În final, valorile obținute sunt:

- *structura*: 55;
- *spațiul*: 46;
- *valorile*: 67;
- *impactul*: 53.

“Diamantul” societății civile românești

---

¹ Informațiile primare sunt preluate din baza de date a Fundației pentru Dezvoltarea Societății Civile (baza de date a fost finalizată la 29 iunie 2001).

ANEXA II

ATELIER DE LUCRU CU TEMA: **“Relația dintre societate civilă și Armată în România”**

SCOP

I. Obținerea răspunsurilor la întrebările ce preocupă colectivul de autori în legătură cu problematica stabilită (trebuie menționat faptul că tematica de mai jos este destinată unui ciclu de ateliere de lucru, iar această primă întâlnire răspunde doar câtorva puncte din cadrul ei):

➤ Starea societății civile românești:

1. Rolul actual al societății civile românești. Realizări, limite și piedici în realizarea acestui rol.
2. Societatea civilă românească în raport cu statul de drept român și mediul politic.
3. Societatea civilă în Europa de Est.

➤ Societatea civilă și Armata Română:

1. Relația societate civilă - Armată:

- Există o relație concretă între societatea civilă și Armata Română?
- Care este atitudinea societății civile față de Armată?
- Este cunoscută atitudinea Armatei față de societatea civilă românească?
- Se poate vorbi despre existența în România a unui control civil asupra Forțelor Armate, la care ia parte și societatea civilă?
- Sunt cunoscute modelele străine de desfășurare a relației societate civilă – Armată? Care sunt acestea și ce avantaje și dezavantaje prezintă? Pot fi aplicate în contextul socio-politic românesc?
- Ce propuneri pot fi făcute pentru optimizarea relației societate civilă – Armată?

2. Reforma în domeniul militar și influența sa asupra societății civile românești:

- Statutul cadrelor militare și poziția acestora în societate.
- Disponibilitățile de personal în cadrul Armatei Române.
- Conversiunea industriei de apărare – implicații sociale, economice și politice.
- Lupta împotriva corupției în Armată, în contextul combaterii acestui fenomen la scară națională.
- Drepturile și obligațiile militare ale cetățenilor români și drepturile și obligațiile civile ale militarilor români.

➤ Relația societate civilă – Armată în contextul aderării României la structurile europene și euro-atlantice.

➤ Modalități de realizare a unui *parteneriat pentru securitate națională* între Armata României și societatea civilă.

II. Inventarierea problemelor și a ipotezelor științifice, cu ajutorul celor doi subiecți ai studiului: Armata și societatea civilă.

III. Constituirea și instituționalizarea unui grup de lucru pe tema “*Relația dintre societate civilă și Armată în România*”.

PRIMA PARTE: încercare de definire a societății civile; caracterizare a societății civile românești

“Societatea se împarte în două: societatea civilă și societatea politică. Societatea politică este cea care urmărește și exercită puterea, dacă a reușit, iar societatea civilă este restul, care, de fapt, desemnează prin vot și prin alte forme societatea politică. Și nu numai atât, societatea civilă are și misiunea de a monitoriza societatea politică în procesul de exercitare a puterii. Analizând obiectivele și istoricul mișcării sindicale la noi și în alte părți, am ajuns la concluzia că sindicatele se încadrează în societatea civilă, ceea ce presupune din partea lor un anumit comportament. Desigur, în continuarea reformei, trebuie adâncit cadrul în care se fixează acest comportament, dar mai ales, modalitatea sa de manifestare. Credem că societatea civilă nu trebuie gândită ca un summum de structuri: ONG-uri, asociații profesionale, sindicate etc. Mai sunt câteva segmente pe care încă nu știm exact unde să le încadrăm, dacă fac parte din societatea civilă sau din cea politică. Este important pentru noi să nu confundăm societatea civilă cu acea puzderie de ONG-uri – sunt multe și știm că scopul lor real diferă întrutotul de cel declarat...” (prof. Traian Ursu, Directorul *Institutului pentru Studii și Educație Sindicală*)

“Vreau să supun atenției dumneavoastră o definiție, care mi-a plăcut prin simplitatea ei, dată de academicianul Bălăceanu-Stolnici: <Societatea civilă este polul neangajat în viața politică și în instituțiile de stat ale societății>. Viața politică și instituțiile de stat ar fi, așadar, un alt domeniu pe care trebuie să îl analizăm separat. Spre exemplu, noi, civilii din Armată, nu avem voie să facem parte din nici un partid sau formațiune politică, dar nici nu suntem membri ai societății civile pentru că Armata este o instituție a Statului Român.” (col. (r.) dr. Constantin Moștofle, Director adjunct al *Centrului de Studii Strategice de Securitate*)

“În societatea civilă, după opinia mea, ar trebui să intre acele structuri și grupuri care nu își propun să ajungă la putere, ci își propun să apere interesele cetățeanului în relațiile cu statul. Oricare partid, chiar dacă nu este la guvernare, aspiră la putere sau chiar exercită puterea.” (col. (r.) dr. Petre Duțu, Sociolog)

“În țările fostului spațiu comunist, expresia societate civilă apare în strânsă legătură cu conceptele de piață liberă, democrație, pluralism politic, drepturi, cetățenie etc. (cu diferitele lor formule instituționale întâlnite). Toate aceste concepte sunt condiționate, în cea mai mare măsură, de nivelul atins de societatea civilă în care-și au sursa.

În studiul introductiv al volumului *Toward a Global Civil Society*, Dieter Dettke observa că, în condițiile schimbărilor intervenite după 1989 în Europa Centrală și de Est, <cel mai important concept pe care Occidentul îl putea oferi democrațiilor pe cale de a se naște a fost acela de societate civilă>. Aceeași autoritate științifică afirma că este posibil să existe economie de piață fără democrație, dar că este de neconceput o democrație fără instituțiile societății civile: asociații, mișcări sociale, grupuri de presiune, sindicate, presă liberă și instituții juridice independente.

Una din caracteristicile societății românești înaintea de 1989 a fost tocmai absența acestor *forme asociative extrastatale și nepolitizate*. ” (Alina Macovei, Asistent de cercetare științifică, *Centru de Studii Strategice de Securitate*)

PARTEA A DOUA: relația dintre Armată și societatea civilă

“Armata nu poate fi subordonată societății civile. Ea nu poate fi un instrument al societății civile. Armata este un instrument al statului. Societatea civilă desfășoară un raport cu statul; un segment din acest raport este raportul cu Armata. Societatea civilă nu participă direct la exercitarea puterii, nici nu ar trebui să participe la exercitarea puterii. Ea supraveghează, monitorizează și intervine în gestionarea puterii. [...] Deci, raportul Armată – societate civilă, după părerea mea, este mediat, prin politic, de putere și partide, dar avem și relații directe. De exemplu, în cazul unor manevre într-un anumit spațiu din România, manevre care contravin intereselor anumitor organizații ecologice sau ale administrației locale, raporturile Armatei cu societatea civilă sunt directe. Un alt caz este acela al nerespectării drepturilor minorităților, al nerespectării libertății de conștiință în Armată sau cazul serviciului militar – societatea civilă intră în relație directă cu Armata, însă societatea civilă românească nu dezbate aceste probleme, ci atât cât se exprimă, în afară de anumite voci ale presei, observă Armata numai atunci când primește anumite <comenzi>. De exemplu *Armagedon I* - un material mult mai profund și mai dur decât acesta a apărut în revista militară *Spirit militar modern*, numărul 6/2001, material pe lângă care *Armagedon I* pare o însăilare de bârfe. Cred că societatea civilă ar dori să controleze statul, tinde spre așa ceva. De aceea revin: raportul cel mai important în România, în perioada actuală, este raportul civil – militar, care include și mediul politic și societatea civilă.” (lt. col. (r.) dr. Vladimir Zodian, Cercetător științific gradul II, *Centru de Studii Strategice de Securitate*)

“Cel mai important factor de control civil asupra Armatei este cel financiar. Controlul civil democratic este exercitat mai ales prin intermediul bugetului stabilit de factorul politic.” (Mihaela Capățână, Expert *CIMIC*)

“Mi se pare foarte interesant punctul referitor la atitudinea Armatei față de societatea civilă românească. Este bine ca noi, civilii, să știm cum ne privește Armata și poate că avem multe de învățat de la ea. [...] Putem vorbi și despre controlul civil: el este exercitat și este exercitat bine, însă cu un singur amendament referitor la faptul că, din punctul de vedere al relației cu mass-media, sunt multe de făcut și, în ciuda bunăvoinței șefilor din Armată, sunt multe aspecte ce trebuie rezolvate. Unul e acela că presa semnalează, realizează anchete ce privesc Armata, iar aceasta nu răspunde. Nu trebuie să reducem controlul democratic la situația în care presa scrie și Armata citește. Pentru optimizare, ar fi bine să se ia măsuri și în urma semnalelor din presă, dacă nu, atunci înseamnă că acest control este mai mult formal.” (Mihai Diac, Reporter Ziarul *Adevărul*)

“Nu trebuie ignorate rezultatele sondajelor. Acestea exprimă o realitate, așa este percepută Armata de către opinia publică, inclusiv de către societatea civilă. Armata este văzută drept garant, drept <scut și pavăză>. [...] De ce au oamenii încredere în Armată? Pentru ei Armata este o școală de viață, de formare. Armata este percepută ca locul în care omul devine bărbat, devine cetățean. Uneori pleacă și cu o profesie. Fără îndoială că, în acest proces de reformă, o serie dintre atributele Armatei percepute de societatea civilă vor dispărea, dar vor apărea altele. Problema cea mai importantă este pregătirea societății civile pentru a menține aceeași apropiere, același sprijin și aceeași apreciere față de Armată.” (prof. Traian Ursu, Directorul *Institutului pentru Studii și Educație Sindicală*)

“Va trebui să luăm în considerare un alt aspect al acestor sondaje de opinie publică. Ele nu relevă neapărat încrederea foarte mare a populației în Armată, ci mai

ales neîncrederea în celelate instituții ale statului – în Parlament, în Guvern. Întrădevăr, oamenii au multă încredere atât în Armată, cât și și în Biserică – unul dintre principalii factori este atașamentul tradițional față de aceste două instituții. Însă, în momentul actual, cel mai important motiv pentru care Armata se bucură de o asemenea încredere în rândul populației este următorul: populația nu are încredere în restul instituțiilor statului și, prin combinarea tuturor factorilor enunțați aici, este realizat transferul de procente de la Guvern, Parlament, Poliție către instituția militară.” (Alexandra Sarcinschi, Asistent de cercetare științifică, Centru de Studii Strategice de Securitate)

“Un studiu sociologic realizat în 1992 pe un eșantion național a evidențiat că Armata, ca instituție, se bucură de încrederea populației, dar, în același sondaj, am realizat și o ierarhizare a prestigiului unor profesii și profesia de militar nu era pe o poziție prea bună. A doua chestiune care a reieșit din acest studiu este că oamenii iubesc Armata, dar în raport cu militarii propriu-ziși ei nu manifestă aceeași atitudine pozitivă. Deci, când am trecut la analiza concretă a imaginii Armatei în rândul populației nu a mai fost valabilă imaginea aceea poetică, idilică. În opinia mea, cred că Armata se bucură de aceeași popularitate ca și Biserica deoarece ele nu sunt nici Guvern, nici Parlament – instituții față de care populația are anumite așteptări. Armata și Biserica pot oferi, și chiar oferă, doar sentimentul de siguranță.” (col. (r.) dr. Petre Duțu, Sociolog)

ANEXA III

Relațiile Armată - societate – societate civilă în țările est-europene

➤ **Albania**

În ultimii ani, politicile de securitate albaneze au trecut printr-un amplu proces tranzițional ce a permis transformarea țării dintr-una izolată pe plan internațional într-una deschisă cooperării. Politica națională a fost orientată spre vest, ca expresie atât a voinței actuale a poporului, cât și a tradiției anterioare a statului albanez.

Relațiile civil-militare au trecut, de la începutul procesului de democratizare a țării și până acum, prin trei stadii:

1. *primul stadiu (1992-1996): de la începerea depolitizării Armatei și până la încheierea marilor schimbări structurale, stabilirea relațiilor cu NATO și statele membre și participarea la PpP.*

Această etapă este caracterizată de reducerea efectivelor Armatei. Criteriul ales în acest scop a fost profesionalismul cadrelor militare, însă, deși au fost aprobate legi ce interzic amestecul militarilor în partide și politică, selecția s-a realizat pe baza simpatiilor personale și a convingerilor politice. Grupul de cadre militare preferate artificial de către politicieni a beneficiat de privilegii economice, fiind astfel separat atât de restul corpului ofițeresc, cât și de societate. În acest cadru, ofițerii aflați la comanda Armatei nu și-au mai putut juca rolul, iar totala denigrare și depravare materială a corpului Armatei a creat o prăpastie între el și elita politică. Pierderea contactului dintre elita militară și unitățile și subunitățile Armatei a dăunat grav comunicării pe verticală și, implicit, funcționării Forțelor Armate.

Deși lipsa specialiștilor civili în probleme militare a avut influențe negative asupra instituției și a compromis controlul civil exercitat asupra militarilor, totuși relațiile civil-militare s-au dezvoltat natural, mai întâi pe baza expertizei liderilor civili și militari, apoi datorită relațiilor personale și neoficiale și, în fine, datorită încrederii create în activitățile comune ale acestor două categorii sociale.

Tot în această etapă, a fost elaborată o parte din cadrul normativ necesar reformei Forțelor Armate și anume un document referitor la politica de securitate și de apărare a Albaniei. Actul definește îndatoririle și competențele deținătorilor puterii politice în ceea ce privește domeniul apărării și relațiile dintre ei:

- președintele, parlamentul și guvernul (primul ministru și Ministerul Apărării) se ocupă de problema securității și apărării țării, însă relațiile dintre aceste trei entități s-au deteriorat din două cauze: dependența parlamentului față de președinte și totala ignorare a rolului și statusului guvernului. Situația a început să semene din ce în ce mai mult cu cea existentă în timpul regimului comunist, mai ales că puterea deținută de președinte era similară celei a fostului prim-secretar al Partidului Muncitoresc Albanez. O asemenea similaritate a putut fi observată și în Ministerul Apărării, unde controlul democratic civil a fost înlocuit cu autoritarismul civil.

- Parlamentul stabilește și deține controlul asupra bugetului Armatei. Bugetul restrictiv alocat Armatei a dus la deteriorarea condițiilor de formare a personalului militar, la descurajarea acestuia și la scăderea eficienței Armatei.

- a fost aprobată legea ce reglementează portul de armă, însă ea nu a acordat protecția legală adecvată pentru militari. Drept urmare, atunci când câteva unități militare au fost atacate de populație, personalul acestora a preferat să abandoneze armele decât să le folosească pentru apărare.

Legile, actele și instrucțiunile aprobate în cadrul reformei juridice și a celei militare nu au fost conforme între ele, provocând dezordine și contradicții juridice. Statutul militar, ca unic garant al drepturilor militarilor, nu a putut fi aplicat din cauza

contradicțiilor cu alte acte normative, provocând pierderea încrederii personalului Armatei în elita politică și influențând negativ atitudinea militarilor față de propriile îndatoriri.

Cu toate acestea, în prima etapă a procesului de tranziție, au existat și câteva realizări importante:

- deschiderea față de și contactele cu NATO, concretizate în exerciții militare realizate împreună cu SUA și cu restul țărilor membre (1994-1996);
- participarea la Parteneriatul pentru Pace;
- întărirea securității naționale.

2. *al doilea stadiu, început în martie 1997*, a avut următoarele caracteristici:

- ofensarea demnității militarilor de către deținătorii puterii politice;
- degradarea profesionalismului militar și ascensiunea diletantismului;
- imposibilitatea de a asigura adecvat securitatea națională ca urmare a lipsei de calificare a 80% dintre ofițerii de comandă de la nivelul plutoanelor și companiilor;
- insuficiența numărului trupelor care asigurau protecția obiectivelor militare;
- lipsa încrederii personalului militar în conducerea Armatei și în guvern, ca expresie a compromiterii elitei politice și economice;
- lipsa coeziunii interne a Armatei;
- existența, la nivelul Forțelor Armate, a unor grave probleme de natură economică.

În această situație, după balotarea alegerilor din 1996 și nerecunoașterea lor de către structurile internaționale, cetățenii Albaniei au conștientizat pierderea libertății și s-au organizat în forme de protest. Nu numai poporul, ci și Armata s-a detașat de guvern, amenințarea nemaifiind la adresa ei, ci fiind una de natură internă, centrată pe guvern și structurile sale. În condițiile în care majoritatea militarilor nu se mai conformau conducerii politice, la conducerea Forțelor Armate a fost numit directorul Serviciului Național de Informații. Militarii s-au aflat în situația de a alege între două opțiuni:

- să implementeze ordinea politicianilor și a elitei militare considerate a fi "degenerată", atacând propriul popor cu tancuri, artilerie și arme chimice sau
- să abandoneze unitățile militare și să se alăture protestatarilor – variantă pentru care au și optat.

3. *al treilea stadiu*, caracterizat de *reconstruirea Armatei Albaniei și de restabilirea relațiilor civil-militare*.

Forțele mobilizate în procesul de reconstrucție a Armatei au fost Forțele Armate (formate din: Forțele Terestre, Forțele Maritime, Forțele Aeriene și Forțele de Apărare Antiaeriană, Trupele Ministerului de Interne, Garda de Graniță), cetățenii Albaniei și NATO. Relațiile dintre civili și militari s-au îmbunătățit, primii realizând faptul că reconstruirea statului nu se poate face independent de reconstruirea Armatei, iar cei din urmă lucrând alături de constructorii civili la refacerea bazelor Armatei. În plus, partidele politice au înțeles că trebuie să fie foarte atente în atitudinea față de Armată, în ciuda diverselor conflicte din zona socială.

Noua situație a relațiilor civili-militari a permis realizarea consultărilor cu statul, cu politicianii, cu diplomații și cu istoricii în ceea ce privește controlul civil democratic și principalele probleme ale politicii de securitate și apărare.

În această etapă a fost intensificată reconstrucția și regenerarea Armatei, în mare parte prin elaboarea documentelor privitoare la securitatea și apărarea națională, a Legii Armatei și prin aprobarea noii structuri a Forțelor Armate. La un an după distrugere, Armata Albaneză s-a confruntat cu conflictul din Kosovo, însă rezultatul a fost îmbunătățirea relațiilor civil-militare (amenințarea externă crescută îmbunătățește controlul civil). De asemenea, un alt fenomen prezent aici ca urmare a

existenței amenințării externe a fost creșterea coeziunii instituțiilor civile datorită “strângerii lor în jurul steagului”.

Instituirea asistenței NATO a fost imediată și sistematică: în cursul a șase luni, 12 echipe de experți străini au venit în Albania, iar în Ministerul Apărării, în afară de misiunile NATO, au fost trimise și misiunile permanente ale câtorva țări-membre ale Alianței.

În cadrul PpP, Albania a căpătat un statut special, în afară de variatele programe de ajutorare, experților albanezi militari și civili fiindu-le oferite multiple posibilități de instruire și specializare în țările membre NATO.

Reconstrucția Armatei Albaniei este în acest moment orientată spre implementarea și dezvoltarea noilor soluții conceptuale și legale care să creeze o nouă direcție în conducere, în relațiile din interiorul organismului militar, în funcționarea efectivă a ierarhiei militare, în dezvoltarea relațiilor civili-militari și în optimizarea controlului civil democratic asupra Armatei.

➤ **Bulgaria**

Concepția bulgară despre relațiile civili-militari se referă la *principiul controlului civil democratic* și la *reforma apărării, ca important factor pentru întărirea societății civile*. Principala problemă de pe agenda politică a guvernului este dezvoltarea unui management efectiv al relațiilor legitimate democratic între societate și Forțele Armate.

Forțele Armate ale Bulgariei funcționează în conformitate cu Doctrina Militară a Republicii Bulgaria (aprobată de Adunarea Națională a Republicii în aprilie 1999) și sunt formate din: Statul Major General, Armata, Aviația și Forțele de Apărare Antiaeriană, Marina, unitățile subordonate (Forțele de Reacție Rapidă, Forțele Defensive, Trupele Teritoriale Defensive și Rezervele).

Conform Constituției statului bulgar și legilor în vigoare, Armata se află în slujba instituțiilor alese democratic și reprezintă simbolul mândriei naționale. În primii doi ani de după 1989, Armata a fost atacată de opoziția democratică de atunci ca fiind un instrument al puterii. În următoarea perioadă (1991-1997), la nivelul instituției militare s-a manifestat tentația amestecului în politică, pentru ca apoi, să se treacă la implementarea prevederilor noii Constituții democratice, care stipulează: - subordonarea Armatei față de obiectivele Concepției de

Securitate Națională;

- loialitatea Armatei față de instituțiile alese democratic (parlament, guvern și președinție);

- neafilierea politică a instituției militare și a personalului ei.

Cu toate acestea, deși reprezintă un element esențial al politicii guvernamentale, controlul civil democratic nu a câștigat un suport social efectiv, principiul nereușind să atragă de partea sa cel mai puternic gardian – societatea însăși.

În ceea ce privește aspectul politic al controlului civil democratic asupra Forțelor Armate, acesta este exercitat prin intermediul instituțiilor statale:

1. *Adunarea Națională (Parlamentul):*

- reprezintă principala instituție care stabilește direcția și controlul politic asupra Forțelor Armate și a restului structurilor de securitate;

- are ca atribuții generale: alocarea resurselor bugetare, adoptarea deciziilor și a altor acte, exercitarea controlului parlamentar;

- a adoptat următoarele acte legislative ce privesc organizarea și funcționarea Forțelor Armate: Concepția de Securitate Națională, Doctrina Militară,

Actul Privitor la Forțele Armate și Apărare, Statutul Serviciilor Speciale de Informații, Consiliul Consultativ Referitor la Actul de Securitate Națională;

- decide asupra declarării păcii și a războiului și a folosirii Forțelor Armate în afara țării;

- decide asupra staționării, trecerii și activității trupelor străine pe teritoriul Bulgariei;

- introduce legea marțială sau starea de urgență, la propunerea președintelui sau a Consiliului de Miniștri;

- ratifică sau respinge prin lege toate acordurile internaționale care nu corespund constituției statului;

- ratifică tratatele internaționale bilaterale și multilaterale, convențiile și problemele referitoare la apărare, ordine internă, securitate și complexul industrial de apărare (cum ar fi Legea pentru controlul activităților de comerț internațional cu armament, bunuri și tehnologii neconvenționale);

- *Actul Privitor la Forțele Armate și Apărare* stipulează: adoptarea prin rezoluție, la propunerea Consiliului de Miniștri, a Concepției de Securitate Națională și a Doctrinei Militare; adoptarea programului de dezvoltare pe termen lung a Forțelor Armate; stabilirea dimensiunilor Forțelor Armate; asigurarea necesarului de norme legislative pentru organizarea și funcționarea unităților de protecție civilă și a misiunilor umanitare, în cazul catastrofelor naturale și industriale;

- înființarea, organizarea, restructurarea și desființarea instituțiilor de educație militară;

- controlul parlamentar asupra instituțiilor de apărare și securitate națională: Ministerul Apărării, Forțele Armate, Serviciul Militar de Informații, Serviciul Militar de Contrainformații, Ministerul Afacerilor Externe, Tupele de Graniță, Jandarmeria, Serviciul Național de Securitate, Serviciul Național de Informații, Serviciul Național de Pază;

- problemele de securitate și apărare națională se rezolvă cu participarea Comitetului pentru Securitate Națională și a Comitetului pentru Politică Externă și Integrare din cadrul Parlamentului.

2. *Președintele Republicii:*

- este Comandantul Suprem al Forțelor Armate ale Republicii Bulgaria;

- pe baza unei propuneri a Consiliului de Miniștri, numește sau demite comandantul Forțelor Armate și acordă înaltele ranguri militare;

- prezidează Consiliul Consultativ pentru Securitate Națională;

- are autoritate asupra Serviciului Național de Informații și asupra Serviciului Național de Pază;

- declară, pe baza unei moțiuni a Consiliului de Miniștri, mobilizarea parțială sau generală pentru război;

- dacă Adunarea Națională nu este în sesiune și nu poate fi convocată, declară starea de război, instituie legea marțială sau ori orice altă stare de urgență;

- acțiunile sale sunt sancționate de Adunarea Națională;

- conform *Actului Privitor la Forțele Armate și Apărare*: aprobă, pe baza propunerii Consiliului de Miniștri, planurile strategice de activitate a Forțelor Armate și alertează Forțele Armate în caz de necesitate; în timp de război sau alt tip de conflict militar, coordonează eforturile de politică externă privitoare la participarea în cadrul organizațiilor internaționale și a structurilor de securitate ce au drept scop încheierea conflictului; propune acte ce pregătesc țara și Forțele Armate pentru război; implementează planuri pe timp de război; introduce un regim restrictiv pentru diseminarea informației referitoare la apărarea țării; înaintează Adunării Naționale tratate pentru planuri de pace etc.

3. Consiliul de Miniștri (Guvernul):

- în ceea ce privește securitatea națională, este gestionată de: Ministerul Apărării, Ministerul Afacerilor Externe, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Transporturilor și Telecomunicațiilor, Agenția pentru Protecție Civilă, Comitetul Inter-Agenții pentru Problemele Complexului Industrial de Apărare și Disponibilitatea pentru Mobilizare a Țării, Directoratul pentru Probleme Confesionale, Directoratul General pentru Rezerve de Stat și Război, Comitetul Național pentru Lupta Împotriva Abuzului și Traficului de Droguri, Biroul Național pentru Azilanți și Refugiați ș.a.m.d.;
- exercită conducerea și controlul politic asupra Forțelor Armate;
- coordonează planurile de apărare;
- formulează și aplică politicile militare și de apărare;
- menține capacitatea combativă și de apărare a Forțelor Armate;
- aprobă planurile de mobilizare, Regulamentul pentru Serviciul Militar, Planul de război, Bugetul pentru război;
- stabilește producția și comerțul cu materiale pentru apărare;
- determină standardele și ordinele referitoare la rechiziționarea, păstrarea și folosirea rațiilor și a rezervelor de război;
- comandă și controlează mobilizarea Forțelor Armate și a tranziției țării de la starea de pace la cea de război;
- se ocupă cu înființarea, transformarea și desființarea facultăților, institutelor și colegiilor militare;
- aprobă cererile referitoare la transport, energie, comunicații, depozitare și producție în conformitate cu nevoile apărării;
- face propuneri către președinte pentru numirea sau demiterea comandantului Forțelor Armate și pentru acordarea înaltelor ranguri militare.

4. Ministrul Apărării:

- este responsabil pentru conducerea politică și de stat a Ministerului Apărării;
- din 1991, această funcție a fost ocupată numai de civili;
- implementează controlul politic și civil asupra Forțelor Armate prin participarea la dezvoltarea și actualizarea Concepției de Securitate Națională;
- se ocupă de alocarea bugetului și de administrarea resurselor financiare ale Forțelor Armate;
- formulează și conduce politicile de personal ale Ministerului Apărării și ale Forțelor Armate, incluzând recrutarea și instruirea ofițerilor;
- organizează activitățile culturale;
- implementează cadrul general al sistemului educațional militar și al institutelor militare de cercetare științifică;
- este responsabil pentru managementul și conservarea proprietăților militare de stat;
- organizează activități de inspecție ale Ministerului Apărării;
- conduce activitatea de informare, publicare și relații publice a Ministerului Apărării, a Armatei, a Serviciului Militar de Contrainformații ș.a.m.d.;
- elaborează regulamentele, ordonanțele, instrucțiunile, ordinele și alte acte legislative ce privesc suportul și ajutorarea cetățenilor și a răniților în acțiunile de apărare a țării;
- supune spre aprobarea Consiliului de Miniștri: proiectul *Doctrinei Militare a Bulgariei*, propunerile pentru efectivele și organizarea Forțelor Armate, proiectul pentru planul de război, propunerea pentru desemnarea și demiterea comandantului Statului Major General și pentru acordarea înaltelor ranguri militare, propuneri pentru anunțarea mobilizării parțiale sau generale;

- la propunerea Statului Major General, numește sau demite personalul militar;
- numește sau demite atașații militari la organizațiile internaționale;
- în ceea ce privește *controlul civil*, în anul 2000 au fost introduse în *Actul Privitor la Forțele Armate și Apărare* două amendamente importante:
  - i. ministrul Apărării este însărcinat cu conducerea activității de apărare a Ministerului Apărării și a Forțelor Armate;
  - ii. ministrul Apărării este responsabil pentru activitățile de strângere a informației referitoare la securitatea și apărarea națională. În acest context, Serviciul Militar de Informații este subordonat ministrului civil.

- în activitatea sa, ministrul Apărării este asistat de doi civili: ministrul-adjunct și șeful cabinetului politic.

Pentru dezvoltarea și optimizarea funcționării relațiilor civili-militari, autoritățile bulgare au decis implementarea, în cursul anilor viitori, a câtorva măsuri extrem de importante:

- *civilirea* Ministerului Apărării, întrucât exercitarea controlului civil este dificilă în situația în care majoritatea personalului Ministerului este militară și ia decizii pe baza experienței de dinainte de 1997;

- pentru Ministerul Apărării, adoptarea stilului managerial *ghidare – management – feedback*;

- adoptarea unei *metode programatice pentru managementul resurselor*, al cărei subiect să fie personalul Ministerului Apărării și nu corpul ofițeresc al Statului Major General. În această sferă de management, militarii profesioniști trebuie folosiți exclusiv ca experți militari și nu ca specialiști financiari sau funcționari;

- plasarea *Biroului de Relații Publice printre prioritățile ministrului civil*, pentru a dezvolta strategii care să-i ofere suportul public în lupta pentru buget;

- *îmbunătățirea sistemului educației militare și a instruirii angajaților civili ai Ministerului Apărării*, a membrilor Parlamentului, a jurnaliștilor care lucrează în domeniul apărării și a personalului militar care colaborează cu civilii;

- *optimizarea schemei de administrare a resurselor apărării*;

- *adaptarea Armatei la societatea modernă*:

- i. din punct de vedere social: susținerea familiilor militarilor, îmbunătățirea statusului veteranilor, creșterea rolului femeilor în Forțele Armate, regularizarea relațiilor civili-militari la nivel local;
- ii. din punct de vedere moral: oferirea suportului moral pentru personalul unităților combative, instituirea unor modele etice de management;
- iii. din punct de vedere legal: îmbunătățirea legislației referitoare la serviciul militar, adaptarea normelor interne și a regulamentelor la noile nevoi create de relațiile internaționale ale Forțelor Armate.

➤ **Ungaria**

Din anul 1992, Forțele Armate ale Ungariei (formate din Forțele Terestre, Forțele Aeriene și Garda de Graniță) au trecut prin trei etape de reformare în scopul alinierii lor la cerințele integrării în structurile internaționale. Fiecare dintre aceste etape a avut în vedere și reconstrucția și dezvoltarea relațiilor dintre sfera civilă și cea militară a societății.

1. *prima etapă - reforma militară din anul 1992* a avut două scopuri majore:

- i. subordonarea comenzii militare Ministerului Apărării;
- ii. înlocuirea ofițerilor militari de carieră cu civili pentru a institui *controlul asupra Armatei prin partidul aflat la putere* (Frontul Democrat Ungar).

Alte prevederi ale reformei:

- Comandantul Forțelor Armate este subordonat președintelui țării pe timp de criză sau război, iar pe timp de pace comanda și controlul Forțelor Armate sunt exercitate de ministrul Apărării;
- reducerea efectivelor Forțelor Armate de la 150.000 de persoane (1989) la 100.000 de persoane (sfârșitul anului 1992);
- reorganizarea structurii Forțelor Armate: unirea Ministerului Apărării cu Statul Major al Comenzii Armatei, prin Legea Apărării (decembrie 1993). Această măsură are drept principal scop asigurarea controlului civil asupra Forțelor Armate atât pe timp de pace, cât și pe timp de război.

2. *a doua etapă – după alegerile generale din 1994:*

- reorganizarea Ministerului Apărării prin reducerea cu 10% a efectivelor sale;
- reorganizarea Statului Major General și conferirea de mai multă autonomie în planificarea militară, incluzând și activitatea serviciilor de informații;
- reducerea bugetului destinat apărării. Această măsură a dus la anularea exercițiilor militare executate la nivelul superior celui de companie;
- totuși, parlamentarii civili și-au pierdut încrederea în restabilirea controlului civil asupra Armatei.

3. *a treia etapă – reforma din anul 1995 a Forțelor Armate este caracterizată de:*

- reorganizarea Armatei pe termen mediu (până la sfârșitul anului 1998) și pe termen lung (până la sfârșitul anului 2005). Rezultatul va trebui să fie o Armată modernă, cu un efectiv mai mic, dar cu aceeași capacitate de descurajare a acțiunilor agresive, formată atât pe baza recrutării, cât și pe baza voluntariatului, o Armată capabilă să răspundă cerințelor integrării în NATO;
- formularea, în anul 1996, a Statutului soldatului profesionist, act ce a iscat numeroase proteste ale cadrelor militare legate de serviciul dificil, salariul scăzut și lipsa de perspectivă a carierei militare. În consecință, un mare număr de ofițeri și subofițeri au părăsit Forțele Armate;
- participarea Ungariei la acțiunile și activitățile PpP și IFOR;
- permiterea staționării câtorva unități logistice ale SUA pe teritoriul statului național.

În această etapă, ca cerință a integrării în NATO, s-a urmărit stabilirea și implementarea *controlului democratic și civil asupra Forțelor Armate*, a supervizării parlamentare a bugetului pentru Armată și apărare. În acest scop au fost stabilite atribuțiile instituțiilor statului:

a. *Constituția Republicii Ungaria:*

- reprezintă cadrul instituțional de bază;
- stabilește rolul și statusul Forțelor Armate și Ministerului Apărării în cadrul societății;
- îl desemnează pe președintele Republicii ca fiind Comandantul Suprem al Forțelor Armate;
- numește Parlamentul ca exercitant al controlului civil asupra Forțelor Armate prin intermediul Comitetului Național pentru Apărare.
- De asemenea, Parlamentul aprobă principiile ce definesc politica de securitate și apărare, aprobă trimiterea trupelor în misiuni peste hotare, instruirea personalului, administrarea resurselor și poziția Forțelor Armate în sistemul de securitate al Ungariei.

b. Statul Major General:

- are un important rol în dezvoltarea și funcționarea relațiilor democratice dintre civili și militari;
- furnizează supravegherea efectivă a Forțelor Armate;
- este caracterizat de existența structurilor de apărare integrate, care se bazează pe munca în echipă și pe combinarea echilibrată a expertizei civile cu cea militară.

c. Ministerul Apărării:

- oferă consultanță ministrului și secretarilor de stat în domeniul apărării;
- dezvoltă politicile de apărare;
- dezvoltă politica militară externă și managementul politicilor NATO;
- oferă consultanță militară profesionistă instituțiilor care o solicită;
- se ocupă cu managementul și planificarea resurselor financiare ale apărării;
- se ocupă cu problemele de aprovizionare a Forțelor Armate;
- se ocupă cu managementul problemelor civile și media;
- coordonează activitatea de selecție a personalului ministerului și al altor organizații subordonate;
- supervizează activitatea de educație și instrucție militară.

d. Comitetul pentru Apărare Națională al Adunării Naționale:

- este caracterizat ca fiind *bastionul democrației în relațiile dintre civili și militari în Ungaria*;
- nici unul dintre cei 19 membri ai săi nu poate fi militar, aceasta în scopul asigurării controlului civil democratic asupra Armatei;
- are misiunea de a dezvolta deja existentul Consiliu Național de Securitate, o organizație intermediară subordonată primului ministru, astfel încât, în construirea politicii de securitate și apărare națională, să fie consultați toți miniștrii guvernării.

În scopul întăririi controlului civil asupra Armatei, conducerea statului ungar și-a propus următoarele:

- renunțarea la caracterul confidențial al raportului anual referitor la politica de apărare și de stat, astfel încât, printr-o mai mare transparență, Ministerul Apărării să poată beneficia de suportul unui larg public;
- eliminarea funcțiilor paralele din Statul Major General și din Ministerul Apărării;
- scăderea efectivelor de ofițeri ai Ministerului Apărării;
- elaborarea și implementarea unui sistem de rotație a ofițerilor din Ministerul Apărării, astfel încât, după o anumită perioadă, aceștia să se întoarcă la Statul Major General și în unitățile militare de proveniență;
- pentru a asigura un control civil efectiv asupra Forțelor Armate, creșterea numărului experților și specialiștilor civili în probleme militare.

➤ **Republica Federală Iugoslavia: Serbia și Muntenegru**

La nivelul fostelor state ale Republicii Iugoslave se desfășoară eforturi pentru construirea unui nou tip de organizație militară funcțională, capabilă să răspundă noilor cerințe specifice realității sociale, politice și militare a Federației.

În acest sens, este urmărită crearea unei armate de tip operațional, a cărei unică misiune să fie apărarea libertății, independenței, integrității teritoriale și a ordinii constituționale a Federației. Noua Armată se află deasupra oricărei ideologii politice și este deschisă vis-à-vis de mass-media și instituțiile civile care se presupune că exercită asupra ei controlul social. Ca organizare, Forțele Armate sunt formate din

Forțele Terestre, Forțele Navale, Forțele Aeriene și Forțele de Apărare Antiaeriană, Trupele de Graniță, iar ca efective numerice: 0,8-0,9% din populația totală a Federației, pe timp de pace și 3-4%, pe timp de război.

Pentru a ajunge la actualul sistem de securitate și apărare națională, Republica Federală Iugoslavia a trecut prin două faze:

1. *din anul 1989 până în aprilie 1992:*

- destrămarea Republicii Federale Socialiste Iugoslavia și a Armatei Poporului Iugoslav – constructe multietnice, multiconfesionale și multiculturale;
- crearea Fostei Republici Iugoslave și a Apărării Terestre, independentă de politicile republicilor și ale provinciilor autonome. Cu timpul, acestea au devenit rivale în interiorul sistemului de securitate și apărare, au crescut animozitatea mutuală, șovinismul și tendințele separatiste ajungându-se la separarea republicilor și a provinciilor autonome.

2. *din mai 1992 până în prezent:*

- crearea și dezvoltarea Republicii Federale Iugoslavia;
- desfășurarea unor acțiuni pentru diminuarea consecințelor destructive ale dezmembrării Iugoslaviei;
- considerarea necesității suplimentării și întăririi sistemului de securitate și apărare;
- după alegerile din anul 2000, Serbia și Muntenegru au început un amplu proces de reformare a Armatei, a apărării și a întregului sistem de securitate integrată, incluzând și instituirea *controlului efectiv al civililor asupra militarilor*.

În perioada imediat următoare creării Republicii Federale Iugoslavia (1992), au fost promulgate câteva acte normative care reglementează poziția constituțională a sistemului de securitate și de apărare, în special a Forțelor Armate: *Constituția Republicii Federale Iugoslavia, Actul Privitor la Apărare, Actul Armatei Iugoslave, Transformarea Actului Armatei Iugoslave și Legea Privitoare la Producția și Comerțul cu Armament și Echipamente Militare*. Aceste acte au schimbat concepția constituțională și poziția Armatei și apărării în comparație cu concepția existentă în Republica Federală Socialistă Iugoslavia. În fostul stat, problemele apărării și securității se aflau sub jurisdicția societății și a tuturor instituțiilor statale și politice. În actuala organizare, apărarea și securitatea se află sub jurisdicția exclusivă a statului federal: toate organismele și instituțiile din sfera militară și de apărare (atât civile, cât și militare) de la vârful (Ministerul Federal al Apărării) și până la baza ierarhiei statale sunt direct subordonate organelor federale. Noile documente normative întăresc semnificativ *controlul civil asupra Armatei și sistemului de apărare*:

1. *Ministerul Apărării:*

- este principalul organism al guvernului federal ce se ocupă cu administrarea sistemului militar de apărare;
- la nivelul personalului, s-au realizat numiri masive de civili în funcții, astfel încât să fie întărite relațiile civil-militare din cadrul Armatei și sistemului de apărare.

2. *Statul Major General:*

- sub jurisdicția sa se află întregul personal și toate funcțiile importante ce asigură pregătirea și angajarea în diferite activități și misiuni a Forțelor Armate.

3. *Parlamentul:*

- are conducerea Armatei și se ocupă de dezvoltarea și funcționarea sa pe timp de pace;

- a fost întărit controlul parlamentar asupra Armatei și sistemului de apărare prin dezvoltarea anumitor planuri și programe, incluzând bugetul apărării, în conformitate cu procedura parlamentară strict definită;
- are dreptul și obligația de a aproba legi și decizii speciale referitoare la adoptarea oricărui nou program de echipare și dotare a Forțelor Armate;
- stabilește prioritățile strategice de bază și decide asupra formulării și definitivării politicii de apărare și securitate națională. Aceste prevederi se aplică în primul rând problemelor privitoare la schimbarea concepției strategice asupra apărării, a atitudinii vis-à-vis de securitatea regională și europeană și a angajamentelor politico-militare internaționale.

4. *Consiliul Suprem de Apărare:*

- pe timp de război, deține comanda supremă a Forțelor Armate, pregătirea combativă și instruirea în concordanță cu doctrina strategică stabilită.

Prin adoptarea tuturor acestor măsuri, Republica Federală Iugoslavia s-a apropiat de standardele europene în privința controlului civil asupra Forțelor Armate, rămânând ca, în viitorul apropiat, să dezvolte noi inițiative al căror efect să fie stimularea politicii externe în sensul consolidării încrederii între Federație și comunitatea internațională și crearea unui mediu de securitate adaptat cerințelor regionale.

- *Se observă că, toate aceste state est-europene au adoptat ca punct central al strategiei de stabilire, funcționare și dezvoltare a relațiilor dintre sfera civilă și cea militară a societății conceptul de **control civil democratic asupra Forțelor Armate.***